

Bilag

EFFEKTIVURDERINGS

rapport 2011

Gennemgang af projekterne udtrukket til
effektivrdering for tilskudsåret 2011.

Effektvurdering af **projekt 1**

Anvendelse af prognoser i landmandens planlægning og budgetlægning

Tilskudsmodtager: Videncentret for Landbrug, Agro Food Park 15, 8200 Aarhus N.
Projektleder: Klaus Kaiser

Præsentation af projekt

Projektet har drejet sig om at opdatere og producere en række økonomiske prognoser og andre økonomiske værktøjer, som kan hjælpe landmænd til at opnå et bedre beslutningsgrundlag, og derigennem opnå en bedre mulighed for at forbedre landmandens økonomi samlet set. Konkret har projektet har gjort dette ved at opdatere en række sektorgenerelle pris-, rente- og indkomstprognoser og udarbejdet en række andre økonomiske analyser. Projektet har haft fokus på at styrke anvendelige af de udarbejdede pris-, rente- og indkomstprognoser og de øvrige økonomiske analyser ved, at udførelsen og formidlingen af prognoserne og de økonomiske analyser er sket på en mere ensartet og systematisk måde end tidligere. En mere systematisk og ensartet udførelse af prognoserne øger deres værdi som økonomisk værktøj for landmændene, når landmanden skal træffe beslutninger for sin bedrift, og for landmanden i hans relation til hans finansielle samarbejdspartnere. De udviklede økonomiske analyser har på samme baggrund fået et mere systematisk og ensartet udseende. For videre at styrke værdien af projektets producerede prognoser og økonomiske analyser, og derigennem sikre bredere og bedre anvendelse, har projektet haft fokus på løbende at opdatere disse.

Projektets formål

Projektets formål er overordnet set at forbedre landmandens beslutningsgrundlag og derigennem landmandens økonomi samlet set. Baggrunden for projektet er, at landbrugsvirksomhederne i højere grad end tidligere, grundet den generelle økonomiske krise og de afledte problemer indenfor den finansielle sektor, løbende skal kunne dokumentere både de realiserede og de forventede økonomiske resultater af deres bedrifter. Forudsætningen for at kunne gøre dette er løbende opdaterede pris- og renteforventninger og videre, at disse indarbejdes i landmandens værktøjer til budgetlægning, økonomistyring og investeringsberegninger.

Projektets indsats

Projektets projektperiode svarede til støtteåret 2011. Projektet modtog et tilskud fra Promilleafgiftsfonden på 650.000 kr., hvilket udgjorde 100 % af projektet budget.

Projektets anvendte metoder og/eller virkemidler

– herunder de indikatorer og/eller parametre, som har været bragt i anvendelse for at dokumentere projektets aktiviteter og/eller observationer

Der er udviklet og løbende sket en opdatering af:

- i) Prisprognoser
- ii) Renteprognoser
- iii) Indkomstprognoser
- iv) En række økonomiske analyser

Disse er formidlet gennem

- gennem tekst; artikler
- præsentationer;
- informations- og oplysningsmøder

Projektets aktiviteter

De opdaterede pris-, rente- og indkomstprognoser er blevet publiceret på Videncentret for Landbrugs hjemmeside med projekter støttet af fonde:

www.projektfinansiering.vfl.dk.

De udarbejdede prognoser har haft et 2-4 årigt sigte. Videre er de blevet publiceret på www.landbrugsinfo.dk fire gange i løbet af 2011. De opdaterede prognoser, forventninger, er overført til landmandens værktøjer til budgetlægning, økonomistyring og investeringsberegninger. Vedrørende indkomstprognoserne er de også blevet præsenteret på de fire årlige landbrugskongresser, Plantekongressen, Kvæggkongressen, Svinekongressen og Økonomikongressen.

De økonomiske analyser har været af overordnet karakter, herunder hvordan skiftende betingelser omkring markedsforhold for både produkter og indsatsfaktorer samt finansielle forhold påvirker den enkelte landbrugsvirksomhed. I løbet af 2011 blev der lavet fire analyser omhandlende og med titlerne: a) Vok-

sende spredning i landbrugets indtjening, b) Vandringsanalyse – landbrugets bedste tredjedel, c) Vurdering af niveau for jordpris, d) Sammenhæng mellem renter, priser på svinekød og korn.

Alle fire analyser er publiceret parallelt på Videncentret for Landbrugs hjemmeside med projekter støttet af fonde www.projektfinansiering.vfl.dk, på www.landbrugsinfo.dk og er blevet præsenteret på Økonomikongressen og på lokale møder for landmænd og rådgivere. Endvidere er de økonomiske analyser blevet omtalt i landbrugsmedierne og i de generelle medier. Det samlede antal artikler, som har omtalt de økonomiske analyser, er 295, heraf har ca. 135 artikler været bragt i landbrugsmedier og ca. 160 artikler været bragt som generelle artikler i almene medier. Hertil har de økonomiske analyser været omtalt i 4 radio lydclip og i 3 TV-indslag (optællingerne af foretaget af medarbejderne, der har udarbejdet effektvurderingen).

Projektets effekter

Effekter og mulige fremtidige effekter af projektets producerede viden og projektets fund og resultater er præsenteret i nedenstående skema.

Tablet for effekter af projektet *Anvendelse af prognoser i landmandens planlægning og budgetlægning*

Effekter		TID / Tidshorisont	
		Kort sigt	Lang sigt
NIVEAU	Mikro-niveau: (individ eller lokalt niveau – den enkelte virksomhed/bedrift/landmand)	<ul style="list-style-type: none"> - Mulighed for en økonomi- og risikostyring. - Forbedrede beslutningsgrundlag - Reduktion af usikkerhed gennem viden om usikkerhedsfaktorer og deres størrelser. - Stabiliserende effekt på jordpriserne og derigennem en stabiliserende effekt på den finansielle sektor og revisorernes ejendomsvurderinger. 	<ul style="list-style-type: none"> - Styrkelse af den enkelte forhandlingsposition i forhold til banker og realkreditselskaber.
	Meso-niveau: (Mellemniveau – branche/sector-erhvervet/lokalt geografisk)	<ul style="list-style-type: none"> - Styrkelse af erhvervs viden om de eksisterende og fremtidige økonomiske forhold for erhvervet. - Nuancering af erhvervs økonomiske udfordringer. 	<ul style="list-style-type: none"> - Forbedrede værktøjer for prognoseudvikling og prognoseudarbejdelser. - De forbedrede værktøjer kan hjælpe til en mere realistisk budgetlægning. - Et mere nuanceret perspektiv på erhvervet fra de finansielle samarbejds-partners side.
	Makro niveau: (Det overordnede niveau – samfunds-niveau)	<ul style="list-style-type: none"> - Viden om erhvervs økonomiske forhold og situation og sandsynlige fremtidige økonomiske forhold og situation. - Stabiliserende effekt på jordpriserne. 	<ul style="list-style-type: none"> - Opbygning og/eller uddybning af viden om faktorer, som har betydning for erhvervs økonomiske forhold.

Barrierer og omkostninger for omsætning af projektets fund og resultater på baggrund af projektets effekter

Der er ingen barrierer for at anvende de forbedrede værktøjer til udvikling og udarbejdelse af prognoser og økonomiske analyser lig projektets i fremtiden.

Det vurderes ikke, at projektets effekter, hverken på kort eller lang sigt, har skabt eller vil skabe hindringer eller utilsigtede virkninger, der gør det svært en anden gang at omsætte, bruge, projektets forbedrede værktøjer for udvikling og udarbejdelse af prognoser og økonomiske analyser.

Konklusion for effektiviteten af projektet

Det vurderes samlet, at projektet i stor udstrækning har indløst eller vil indløse sine effektmål.

Der vurderes ikke at være positive eller negative sideeffekter af projektet, som ikke var kendte før projektstart eller som er opstået undervejs under projektets gennemførelse.

Projektets ressourceforbrug ved at indgå i effektiviteten

Projektets leder har oplyst, at der er anvendt 6 arbejdstimer på at udfylde effektivitetsskemaet til en samlet omkostning på 4.560 kr. (timepris 760 kr.).

Effektivitetsteamet har ikke efterfølgende i nævneværdigt omfang, efter projektlederens indsendelse af effektivitetsskemaet, haft kontakt til projektejereren. Projektejereren har således ikke haft væsentlige udgifter eller yderligere byrder i forbindelse med projektets effektivitet ud over de oplyste.

Effektvurdering af **projekt 2**

Bibliotek

Tilskudsmodtager: Teknologisk Institut – DMRI, Maglegårdsvej 2, 4000 Roskilde via Svineafgiftsfonden
Projektleder: Susanne Støier

Præsentation af projekt

Biblioteket beliggende ved Danish Meat Research Institute (DMRI), Teknologisk Institut, er branchens fagbibliotek.

Projektets formål

Projektets og dermed bibliotekets formål er på et professionelt grundlag at sikre og understøtte informations- og videnindhentning til brug for de ansatte på DMRI samt i branchen, der måtte have behov for at trække på bibliotekets ressourcer. Biblioteket skal understøtte et højt videnniveau ved at sørge for og hjælpe med adgang til nyeste viden nationalt såvel som internationalt på de relevante fagområder. Bibliotekets primære opgaver er

- i) Vejlede og hjælpe med strategier for informationsøgning
- ii) Stå for eller assistere med indhentning af relevante materialer efter forespørgsler
- iii) Stå for generel løbende opdatering og vedligeholdelse af lokale databaser, oversigter og fortegnelser, bog og litteratursamlinger
- iv) Understøtte projektgruppers projektarbejder ved at hjælpe identificering og lokalisering af relevante kilder og materialer.

Projektet, biblioteket kan gennem sine formål at øge og forbedre adgangen til informationer og viden af relevans for medarbejderne ved DMRI og andre med behov for bibliotekets serviceydelser og samtidig at reducere omkostningerne, tid og økonomisk, for de selv samme brugere og kunder, når de har behov for at få adgang til og har behov for at indhente information og viden med relevans for deres opgaver og projekter.

Projektets indsats

Projektets projektperiode svarede til støtteåret 2011. Projektet modtog et tilskud fra Svineafgiftsfonden på 1.573 t.kr., hvilket udgjorde 100 % af projektet budget. Promilleafgiftsfonden har medfinansieret projektet via Promilleafgiftsfondens tilskud til Svineafgiftsfonden.

Projektets anvendte metoder og/eller virkemidler

– herunder de indikatorer og/eller parametre, som har været bragt i anvendelse for at dokumentere projektets aktiviteter og/eller observationer

- Professionel informationsøgning
- Litteratursøgninger
- Researchopgaver i videnskabelige databaser og andre relevante kilder
- Opdatering af adgangen til videnskabelige databaser
- Informere om relevante nyudgivelser, funktioner og muligheder for bibliotekets brugere
- Vedligeholde den trykte og elektroniske tidsskriftsamling
- Ajourføre interne publikationslister
- Hjemtagelse af materialer til biblioteket eller til brugerne på den mindst bekostelige måde.
- Løbende overvågning og formidling af relevant information fra nyhedslistes, forlag, hjemmesider, aviser, etc.

Projektets aktiviteter

- Biblioteket abonnerede på 19 elektroniske tidsskrifter, 74 trykte tidsskrifter, 5 avisabonnemeter og 3 databaseabonnemeter
- Der blev foretaget ca. 960 hjemtagelser af artikler og bøger, ca. 80 om måneden, fordelt på ca. 190 forskellige tidsskrifter. (Hjemtagelserne er hentet på blandt andet Det Kongelige Bibliotek, Statsbiblioteket, Tysk Bibliotekssamarbejde SUBITO, British Library, Svensk Bibliotekssamarbejde LIBRIS).
- Udsendt ca. 20 nyhedsbreve/alerts/updates
- Foretaget ca. 360 research/litteratursøgninger, ca. 30 om måneden.
- Løbende udsendelse af nyheder fra biblioteket

I projektåret 2011 servicerede biblioteket 114 medarbejdere med DMRI og ca. 170 brugere ved henholdsvis Videnscenter for Svineproduktion og henvendelser fra folk i branchen, primært fra kødindustrien.

Projektets effekter

Effekter og mulige fremtidige effekter af projektets producerede viden og projektets fund og resultater er præsenteret i nedenstående skema.

Tablet for effekter af projektet *Bibliotek*

Effekter		TID / Tidshorisont	
		Kort sigt	Lang sigt
NIVEAU	Mikro-niveau: (individ eller lokalt niveau – den enkelte virksomhed/bedrift/landmand)	<ul style="list-style-type: none"> - Sikrer højt og opdateret videnniveau blandt brugerne. - Understøtter professionel arbejdsdeling. - Indkøb og indhentelse af bøger, artikler og andre relevante materialer til billigst mulig pris eller færrest mulige omkostninger. - Effektiv og billig videnovervågning og videnhjemtagning. 	<ul style="list-style-type: none"> - Sikrer højt og opdateret videnniveau blandt brugerne. - Reducerer omkostninger, tid og økonomisk, for bibliotekets brugere ved at de ikke selv skal finde og indhente relevante materialer og litteratur.
	Meso-niveau: (Mellemniveau – branche/sector-erhvervet/lokalt geografisk)	- Understøtter viden- og forskningsniveau for branchen.	- Understøtter forskning og udvikling indenfor branchen.
	Makro niveau: (Det overordnede niveau – samfundsniveau)	- Understøtter videnniveau og forskningsniveau alment.	<ul style="list-style-type: none"> - Understøtter videnniveau og forskningsniveau alment. - Understøtter forskningsaktiviteter.

Videre vedrørende projektets effekter

Projektet, biblioteket, udførte selv en tilfredshedsundersøgelse blandt bibliotekets brugere i projektåret. Den viste stor tilfredshed med bibliotekets service og ydelser.

Barrierer og omkostninger for omsætning af projektets fund og resultater på baggrund af projektets effekter

Der er ingen barrierer for at anvende de forbedrede værktøjer til udvikling og udarbejdelse af prognoser og økonomiske analyser lig projektets i fremtiden.

Konklusion for effektiviteten af projektet

Det vurderes samlet, at projektet i stor udstrækning har indløst eller vil indløse sine effektmål.

Der vurderes ikke at være positive eller negative sideeffekter af projektet, som ikke var kendte før projektstart eller som er opstået undervejs under projektets gennemførelse.

Projektets ressourceforbrug ved at indgå i effektiviteten

Projektets leder har oplyst, at der er anvendt ca. 5 arbejdstimer på at udfylde effektivitetsskemaet til en samlet omkostning på 4.260 kr. (timepris 852 kr.). Effektivitetsteamet har ikke haft kontakt til projektet ud over projektets udfyldelse og indsendelse af effektivitetsskema. Projektejeren har således ikke haft væsentlige udgifter eller yderligere byrder i forbindelse med projektets effektivitet ud over de oplyste.

Effektvurdering af **projekt 3**

Demonstration af dynamisk ledelse af landbrugsbedrifter

Tilskudsmodtager: Videncentret for Landbrug, Agro Food Park 15, 8200 Aarhus N.
Projektleder: Stine Hjarnø Jørgensen

Præsentation af projekt

Projektet har handlet om at demonstrere de værktøjer og metoder, som er udviklet i en række faglige udviklingsprojekter med fokus på overordnet ledelse, strategisk udvikling, økonomisk styring af landbrugsvirksomheden. Projektet har afprøvet og demonstreret nye effektive værktøjer og metoder til brug for landmændene nu og for fremtidens landbrugskonsulent og landbrugsrådgiver, den nye rådgiverprofil virksomhedsrådgiveren.

Demonstrationerne er sket over for en bred målgruppe bestående af landmænd, rådgivere og forskere. Baggrunden for den brede målgruppe er at sikre at demonstrationerne af de praktiske værktøjer og metoder integreres i ledelsen af landbrugsvirksomheden og videreudvikles i feltet mellem rådgivning og forskning. Ud over målgruppen, har landmændenes finansielle samarbejdspartnere, undervisere fra landbrugsskoler og universiteter og eksterne eksperter været inddraget i flere af demonstrationerne.

Projektets formål

Projektets formål har været at styrke landmænds ledelses- og konkurrencekraft ved at demonstrere praktiske værktøjer og metoder med fokus på overordnet ledelse, strategisk udvikling og økonomisk styring af landbrugsvirksomheden. Styrken i projektet til forskel fra andre lignende udviklings- og demonstrationsaktiviteter var en gennemgående tværfaglig tilgang til de ledelsesmæssige udfordringer samt det udvidede fun-

dament for videnopsamling og erfaringsspredning. Det overordnede formål og baggrunden for projektet har været at bidrage til at fastholde og udvikle en stærk primærproduktion til gavn for landmænd, sektoren, eksport, følgeindustri og det omgivende samfund.

Projektets indsats

Projektets projektperiode var 2010 til 2012. I støtteåret 2011 modtog projektet en bevilling fra Promileafgiftsfonden på 1.554 t.kr. Dette tilskud udgjorde halvdelen af projektets budget på 3.108 t.kr.

Projektets anvendte metoder og/eller virkemidler

– herunder de indikatorer og/eller parametre, som har været bragt i anvendelse for at dokumentere projektets aktiviteter og/eller observationer

Projektet har benyttet følgende metoder og virkemidler for at nå sit formål:

- afprøvninger og demonstrationer hos og for landmænd i samarbejde med landmandens egne rådgivere
- afholdelse af workshops for rådgivere som primær målgruppe – der har været fokus på en bred erfaringsudveksling og fokuseret videnopsamling
- Formidling af resultater fra afprøvningerne samt erfaringsudvekslingerne og videnopsamlingerne som artikler i landbrugsfaglige tidsskrifter og via www.landbrugsinfo.dk

- Formidling af resultater fra afprøvningerne samt erfaringsudvekslingerne og videnopsamlingerne som indlæg for erfagrunder og kurser for landmænd som primær målgruppe.
- Formidling af resultater fra afprøvningerne samt erfaringsudvekslingerne og videnopsamlingerne som skriftlige og mundtlige indlæg på kongresser, seminarier og kurser med rådgivere og forskere som de primære målgrupper.
- Formidling af resultater fra afprøvningerne samt erfaringsudvekslingerne og videnopsamlingerne som nyhedsbreve for deltidslandmand

- iii) Artikler: 40 artikler til landbrugsfaglige medier er blevet produceret undervejs i projektet.
- iv) Indlæg for erfagrunder: Der er blevet afholdt fire indlæg for erfagrunder og kurser, hvor landmænd har været den primære målgruppe. Det har primært været erfaringsudveksling og videnopsamling indenfor projekterne og fagområderne virksomhedsrådgivning og rådgivning til deltidslandmænd, som er blevet formidlet til erfagrunder og på kurser for landmand.
- v) Indlæg på kongresser, seminarier og kurser: der har været produceret og afholdt fem indlæg, hvor rådgivere og forskere har været de primære målgrupper.
- vi) Der er udarbejdet og udsendt 20 faglige nyhedsbreve "FlexNyt"; udsendt til 8.000 deltidslandmænd.

Projektets aktiviteter

Projektet aktiviteter har været:

- i) Afprøvning: 49 afprøvninger og demonstrationer hos landmænd i samarbejde med deres egne rådgivere. Det er primært værktøjer og metoder indenfor de faglige fokusområder strategisk ledelse, økonomi- og risikostyring, der er blevet afprøvet. Der er gennemført 30 afprøvninger af "Dynamisk strategi", 14 afprøvninger af "Risikohjulet", 5 afprøvninger af "Benchmarking". De 49 afprøvninger og demonstrationer har efterfølgende udgjort fundamentet for yderligere 35 demonstrationer. De 35 demonstrationer er sket indenfor de faglige fokusområder Strategisk ledelse, økonomi- og risikostyring; i alt 84 demonstrationer.
- ii) Workshops: der har været afholdt 20 workshops og seminarier for rådgivere som primær målgruppe.

Projektets effekter

Effekter og mulige fremtidige effekter af projektets producerede viden og projektets fund og resultater er præsenteret i nedenstående skema.

Tablet for effekter af projektet *Demonstration af dynamisk ledelse af landbrugsbedrifter*

Effekter		TID / Tidshorizont	
		Kort sigt	Lang sigt
NIVEAU	Mikro-niveau: (individ eller lokalt niveau – den enkelte virksomhed/bedrift/landmand)	<ul style="list-style-type: none"> - Demonstrationerne og afprøvningerne har skabt effekt for de deltagende landmænd. - Grundlag for bedre økonomiske resultater pga. fokus på faglig optimering af bedriften. - Rentenedsættelser og bedre likviditetsforhold for den enkelte landmand pga. forbedret kommunikation af den udviklede strategi. - Øget opmærksomhed på de daglige risici - Proaktiv tilgang til risikostyring. - Afprøvningen Benchmarking har givet mulighed for at udpege relevante og motiverende forbedringsmuligheder for den enkelte landbrugsvirksomhed. 	<ul style="list-style-type: none"> - Bidrage til bedre ledelse og styring, og forståelse af disse forhold, af landbrugsvirksomhederne.
	Meso-niveau: (Mellemliveau – branche/sector-erhvervet/lokalt geografisk)	<ul style="list-style-type: none"> - Ingen endnu, da der har været tale om afprøvninger og demonstrationer af nye metoder og værktøjer. 	<ul style="list-style-type: none"> - Input til udvikling og forbedring af fremtidens landbrugsrådgiver; afprøvningerne og demonstrationerne har givet resultater og viden, som kan bruges fremover i udviklingen af fremtidens landbrugskonsulent/landbrugsrådgiver, virksomhedsrådgiveren. - Udvikling af ny rådgivning – form og indhold – rettet til og mod deltidslandmand; giver disse mulighed for at få et større og hurtigere udbytte effekt af ny viden og erfaringer.
	Makro niveau: (Det overordnede niveau – samfundsniveau)	<ul style="list-style-type: none"> - Ingen endnu, da der har været tale om afprøvninger og demonstrationer af nye metoder og værktøjer. 	<ul style="list-style-type: none"> - En styrket primærsektor, som står bedre rustet til fremtidens vilkår indenfor landbruget - forbedret konkurrenceevne. - Forbedret tilpasningsevne.

Videre vedrørende projektets effekter

Afprøvnings- og demonstrationerne af metoderne og værktøjerne for udviklingsprojekterne med fokus på overordnet ledelse, strategisk udvikling, økonomisk styring af landbrugsvirksomheden har haft fokus på udviklingen af fremtidens rådgiverprofil virksomhedsrådgiveren. Den nye rådgiverprofil skal på sigt udgøre fundamentet for rådgivning af alle større landbrugsvirksomheder i Danmark. På den baggrund oplyser projektet følgende om projektets aktiviteter demonstrationerne: "Strukturudviklingen i dansk primærproduktion er pga. den økonomiske krise midlertidigt ude af balance. Analyse af situationen viser, at en mindre gruppe landbrugsvirksomheder skal afvikles, at en stor gruppe landbrugsvirksomheder skal optimeres og at en mindre gruppe landbrugsvirksomheder klarer sig økonomisk rigtig godt. Virksomhedsrådgiverne skal fremadrettet, og specielt når den nye normale situation indfinder sig, kunne differentiere rådgivningen og herunder både formen og indholdet til de forskellige grupper af landbrugsvirksomheder. Hovedparten af de knap 10 demonstrationer med fokus på erfaringsudveksling og videnopsamling om virksomhedsrådgivning vil derfor primært have langsigtede effekter for primærproduktionen. Den største langsigtede effekt forventes derfor at opstå, når de afgrænsede faglige effekter af fokusområderne strategisk ledelse, økonomi- og risikostyring kombineres med de rådgivningsmæssige effekter af virksomhedsrådgivningen."

Endvidere har projektet selv udført en effektundersøgelse af delprojekterne Dynamisk Strategi og Risikostyring. Effektundersøgelsen for Risikostyring kunne udarbejdes, da svarprocenten blandt deltagerne blev for lav. Konklusionerne fra effektundersøgelsen for Dynamisk Strategi har effektvurderingen bedt om og fået udleveret. De deltagende landmænd i Dynamisk Strategi, som endvidere valgte at deltage i effektundersøgelsen for projektet via interviews, var alle meget positive overfor delprojektet. Særligt var de positive overfor formen og tilrettelæggelsen af aktiviteterne. Det havde sat dem selv mere i spil som deltagerne og givet dem flere overvejelser og værktøjer med hjem end ved tidligere og mere traditionelle demonstrationsforløb af metoder og redskaber for virksomhedsledelse. Landmændene havde fået større strategisk afklaring og handlekraft i forhold til deres landbrugsvirksomhed.

Barrierer og omkostninger for omsætning af projektets fund og resultater på baggrund af projektets effekter

Der vurderes ikke at være væsentlige barrierer inklusiv evt. negative effekter, for brug og omsætning af projektets fund og resultater.

Konklusion for effektvurderingen af projektet

Det vurderes samlet, at projektet i vidt omfang har indløst eller vil indløse sine effektmål.

Der vurderes ikke at være positive eller negative sideeffekter af projektet, som ikke var kendte før projektstart eller som er opstået undervejs under projektets gennemførelse.

Projektets ressourceforbrug ved at indgå i effektvurderingen

Projektets leder har oplyst, at der er anvendt ca. 20 arbejdstimer på at udfylde effektvurderingsskemaet til en samlet omkostning på 15.200 kr. (timepris 760 kr.). Både projektlederen og ansvarlige for delaktiviteterne har været involveret i udfyldelsen af effektvurderingsskemaet.

Efter gennemlæsningen af det udfyldte og indsendte effektvurderingsskema havde effektvurderingen efterfølgende kontakt til projektlederen. Dette bestod i en række uddybende og supplerende spørgsmål, som blev stillet projektlederen. Den efterfølgende besvarelse af disse spørgsmål og kontakt med udførerne af effektvurderingen vurderes effektvurderingen har betydet en omkostning for projektet på omkring 3 timer, svarende til 2.280 kr.

Effektvurdering af **projekt 4**

Klassificeringskontrol for svin

Tilskudsmodtager: Klassificeringsudvalget for Svin, Kvæg og Får, Axeltorv 3, 1609 Kbh. V
via Svineafgiftsfonden

Projektleder: Jesper Larsen

Præsentation af projekt

Projektet handler om kontrol og tilsyn med vejningen, klassificeringen og afregningen af svin på alle danske svineslagterier, der slagter mere end 200 svin om ugen. Dette sker på baggrund og basis af en dansk bekendtgørelse, EU-regler for området og brancheregler (cirka 97 % af alle svin og 85 % af alle søer er omfattet af branchereglerne). Konkret sker kontrollen og tilsynet ved, at Klassificeringsudvalget for Svin, Kvæg og Får foretager uanmeldte kontrolbesøg og tilsyn. Klassificeringsudvalget for Svin, Kvæg og Får er et offentligt udvalg nedsat af Fødevareministeriet - www.klassificeringskontrollen.dk.

Projektets formål

Formålet med projektet er, at uanmeldte kontrolbesøg og tilsyn skal sikre, at de kvalitetsdata, der danner grundlag for afregningen af ca. 18 mia. kr. pr. år til de danske svineproducenter, er korrekt målt, registreret og anvendt. Endvidere skal tilsynet sikre fair konkurrence mellem svineslagterierne af hensyn til svineproducenterne. Og videre på denne måde skal tilsynet danne grundlag for, at de svineproducenter har tillid til det danske klassificeringssystem.

Projektet har således tre hovedformål:

- 1) Sikre korrekt afregning til svineproducenterne
- 2) Sikre fair konkurrence mellem svineslagterierne
- 3) Skabe og sikre tillid til det danske klassificeringssystem

Projektets indsats

Projektets projektperiode svarede til støtteåret 2011. Projektet modtog et tilskud fra Svineafgiftsfonden på 3.704 t.kr., hvilket udgjorde 79 % af projektet budget. Promilleafgiftsfonden har medfinansieret projektet

via Promilleafgiftsfondens tilskud til Svineafgiftsfonden.

Projektets anvendte metoder og/eller virkemidler

– herunder de indikatorer og/eller parametre, som har været bragt i anvendelse for at dokumentere projektets aktiviteter og/eller observationer

Projektets, kontrollens, metoder og virkemidler for at leve op til sine formål og deraf effektmål er følgende:

- Høj kvalitet i kontrol og tilsyn, hvor kontrolfunktionen angår både:
  - i) udstyr og rutiner
  - ii) kontrol af data og håndtering af data ved slagtninger
- Udarbejde statistikker og analyser for området
- Håndtere forespørgsler fra slagterierne ved tvivlsspørgsmål, bl.a. afregninger ved it-nedbrud og manglende data på slagterierne/slagtstederne.
- Behandling og afgørelsen af leverandørklager
- Besvare henvendelser i øvrigt
- Assistere med teknisk behandling ved EU-sager

Projektets aktiviteter

Der kan overordnet sondres mellem tre typer af aktivitetsformer:

- A) Kontrol og tilsyn
  - a. Traditionelle uanmeldte kontrolbesøg – observation, inspektion af slagteriers adfærd i forhold til dokumenter, egenkontrol m.v.
  - b. Fjernkontrolbesøg – sker på baggrund af at klassificeringskontrollen har online adgang til de fleste slagteriers databaser.

- c. Udarbejdelse af statistikker og analyser for at spore evt. fejlregistreringer
- B) Service
- a. Forespørgsler – besvarelse af en bred vifte af forespørgsler fra slagterierne (primært) og andre.

- C) Administrativ behandling af:
  - a. leverandørklager
  - b. teknisk indhold vedrørende EU-sager

Alle besøg, udarbejdelser af dokumenter, besvarelser af forespørgsler og henvendelser, afgørelser og teknisk behandling af EU-sager er dokumenteret.

Projektet har i projektåret udført:

Vedrørende A) Kontrol og tilsyn:

- Traditionelle kontrolbesøg: 271 uanmeldte kontrolbesøg er gennemført
- Fjernbesøg: ca. 260 besøg
- Udarbejdet 82 statistikker/analyser

Vedrørende B) service:

- Forespørgsler: Behandlet og besvaret en lang

række henvendelser, herunder 67 sager, som er endt med en skriftlig afgørelse i relation til de danske svineslagterier. Derudover skønnes, at der er truffet ca. 25 mindre afgørelser på forespørgsler.

Vedrørende C) Administrativ behandling:

- Leverandørklager: Der er behandlet 4 leverandørklagesager.
- Teknisk indhold vedr. EU-sager: Den vigtigste EU-sag i 2011 har været behandling af et dansk ønske om at iværksætte undersøgelser/afprøvninger med henblik på at få godkendt klassificeringsudstyret AutoForm III til brug i Danmark. På basis af sagsbehandlingen har EU godkendt den danske forsøgsplan (der i praksis gennemføres i 2012).

Projektets effekter

Effekter og mulige fremtidige effekter af projektets producerede viden og projektets fund og resultater er præsenteret i nedenstående skema.

Tablet for effekter af projektet *Klassificeringskontrol for svin*.

Effekter			
		TID / Tidshorisont	
		Kort sigt	Lang sigt
NIVEAU	Mikro-niveau: (individ eller lokalt niveau – den enkelte virksomhed/bedrift/landmand)	<ul style="list-style-type: none"> - Reduktion af omkostninger i forbindelse med tvister mellem producent og slagteri. - Reduktion af omkostninger for slagterier ved klassificeringsudvalgets uvildige afgørelser og fastsættelser ved system og data-nedbrud eller manglende data. 	<ul style="list-style-type: none"> - Reducerer usikkerhed – ift. vejning, klassificering, prisfastsættelse – for producenter og slagterier.
	Meso-niveau: (Mellemliveau – branche/sector-erhvervet/lokalt geografisk)	<ul style="list-style-type: none"> - Tilfredshed fra svineproducenternes side (bl.a. sammenlignet med deres oplevelser med det tyske klassificeringssystem for svin) - Få leverandørklager i forhold til det samlede antal leverancer af svin til svineslagterierne. - Reduktion af usikkerhed omkring prisafregning for svineproducenterne. - Forbedret/øget priskonkurrence mellem slagterierne. - Tilfredshed fra slagterierne med tilsynet og den myndighedsbehandling, som der har været. 	<ul style="list-style-type: none"> - Reduktion af usikkerhed omkring prisafregning for svineproducenterne. - Forbedret/øget priskonkurrence mellem slagterierne. - Skabelse og vedligeholdelse af tillid til det danske klassificeringssystem.
	Makro niveau: (Det overordnede niveau – samfunds-niveau)	<ul style="list-style-type: none"> - Lave omkostninger for samfundet ved at branchen selv sørger for efterlevelse af EU- og danske regler og betaling af byrden her ved. - Lave offentlige udgifter til løsning af et branchebestemt kollektivt handlingsproblem 	<ul style="list-style-type: none"> - Lave omkostninger for samfundet ved at branchen selv sørger for efterlevelse af EU- og danske regler og betaling byrden her ved. - Lave offentlige udgifter til løsning af et branchebestemt kollektivt handlingsproblem.

Videre vedrørende projektets effekter

Klassificeringsudvalget, hvis medlemmer repræsenterer de danske svineproducenter og andels- og privat-slagterierne, konkluderede i årsrapporten: "at vejning, klassificering og afregning af svin og kvæg gennemføres tilfredsstillende på de danske svine- og kreatur-slagterier". Endvidere "at den gennemførte kontrol med vejning, klassificering og afregning af svin har været tilfredsstillende".

Barrierer og omkostninger for omsætning af projektets fund og resultater på baggrund af projektets effekter

Der vurderes ikke at være nævneværdige barrierer og omkostninger ved at bruge projektets, kontrollens, viden, erfaringer og resultater, efter projektet afslutning eller i andre sammenhænge.

Projektet, Klassificeringsudvalget, oplyser selv i denne forbindelse, at "Klassificeringskontrollen har gennem årene opsamlet meget know how indenfor regler om vejning, klassificering og afregning af svin samt inden for praktisk tilsyn med disse forhold. Fra tid til anden har der i lande som f.eks. Estland, Polen og Rumænien været gennemført konsulentopgaver – dog under hensyntagen til de begrænsede ressourcer, der kan stilles til rådighed herfor".

Det vurderes ikke, at projektets effekter, hverken på kort eller lang sigt, har skabt eller vil skabe hindringer eller utilsigtede virkninger, der gør det svært at anvende projektets, kontrollens, viden, erfaringer og fund og resultater.

Konklusion for effektiviteten af projektet

Det vurderes samlet, at projektet i meget høj grad har indløst sine formål og effektmål.

Der vurderes ikke at være positive eller negative sideeffekter af projektet, som ikke var kendte før projektstart eller som er opstået undervejs under projektets gennemførelse.

Projektets ressourceforbrug ved at indgå i effektiviteten

Projektets leder har oplyst, at han har anvendt 5 arbejdstimer på at udfylde effektivitetsskemaet til en samlet omkostning på 3.750 kr. (timepris 750 kr.).

Effektivitetsteamet har ikke haft kontakt til projektlederen ud over projektlederens udfyldelse og indsendelse af effektivitetsskemaet. Projektlederen har således ikke haft væsentlige udgifter eller yderligere byrder i forbindelse med projektets effektivitet ud over de oplyste.

Effektvurdering af **projekt 5**

Miljøoptimeret gødskning og planteværn i markfrøafgrøder.

Tilskudsmodtager: Videncentret for Landbrug, Agro Food Park 15, 8200 Aarhus N via Frøafgiftsfonden
Projektleder: Barthold Feidenhans'l

Præsentation af projekt

Projektet har drejet sig om markforsøg indenfor frøavl. Dansk frøavl har formået at kombinere en høj produktivitet og en høj kvalitet med et lavt forbrug af planteværnsmidler og næringsstoffer sammenlignet med nabolandene. Det er lykkedes at opnå de høje udbytter og fastholde en høj kvalitet i de producerede frø både med hensyn til renheden af frøene og spireevne.

Dette er sket på trods af en række forhold som nye typer sorter indenfor de forskellige typer græsfrøarter med væsentligt anderledes vækstfysiologiske egenskaber end de typer, der hidtil har været produceret frø på, og ændrede klimatiske forhold, som medført for danske forhold nye ukendte svampesygdomme og ændret angrebsgrad hos eksisterende svampesygdomme. Endelig er der ønsket om at producere markfrø under hensyntagen til miljøet i form af mindst mulig brug af plantebekæmpelsesmidler og næringsstoffer og hensynet til at undgå, at ukrudtsarter udvikler resistens mod de anvendte bekæmpelsesmidler. Der må derfor foregå en stadig tilpasning af dyrkningsstrategier og -metoder under praktiske forhold. Det er derfor vigtigt, at der løbende foregår test og afprøvning af nye produkter, processer og teknologier, så landmanden får ny og hurtig viden om, hvilke tiltag der virker og hvordan, og hvordan disse den nye viden og nye tiltag skal implementeres.

Projektets formål

Projektets overordnede formål har været at udvikle nye eller forbedrede metoder og strategier for en bæredygtig produktion af markfrø. Dette er i projektet sket ved gennem markforsøg at udvikle og afprøve nye og forbedrede metoder og strategier for en bære-

dygtig produktion af markfrø. Der er udført række forskellige markforsøg i projektet. Der har været udført 3 hovedgrupper af forsøg hvor følgende græsarter været undersøgt:

- A) Ukrudtbekæmpelse med planteværnsmidler:
  - engrapgræs
  - almindelig rajgræs
  - rødsvingel
- B) Svampebekæmpelse:
  - engrapgræs
  - almindelig rajgræs
  - strandsvingel
- C) Gødningsstrategiers betydning for udbyttet:
  - almindelig rajgræs

Projektets indsats

Projektets projektperiode været 2010-2011. I 2011 handlede de udførte markforsøg om at validere/kvalitetssikre fund og resultater fra 2010. I støtteåret 2011 modtog projektet et tilskud fra fonden på 775 t.kr., hvilket udgjorde 50 % af projektet budget. Promilleafgiftsfonden har med-finansieret projektet via Promilleafgiftsfondens tilskud til Frøafgiftsfonden.

Projektets anvendte metoder og/eller virkemidler

– herunder de indikatorer og/eller parametre, som har været bragt i anvendelse for at dokumentere projektets aktiviteter og/eller observationer

Projektet metode har været udførslen af markforsøg. Brugen af markforsøg som metode bygger på en årelang erfaring. Markforsøg er en meget effektiv måde

at undersøge problemstillinger i marken på. Det er en meget effektiv metode til dels af producere ny viden og resultater, dels som metode for at videreformidle, såkaldt demonstrere, den ny viden og de opnåede resultater for rådgivere og landmænd. Metodens effektivitet og de gode erfaringer i forhold til at omsætte anvendt forskning skyldes, at der er et tæt samspil mellem projektleder, forsøgsmedarbejde, lokale rådgivningskonsulenter og landmænd i hele kæden fra problemstillingerne konkretiseres til resultaterne formidles og implementeres i praksis. Alene det, at forsøgene placeres i marker hos landmænd gør, at forsøgene kan anvendes af de lokale konsulenter ved markvandring for landmænd, møder for erfa-grupper, ved demonstrationer for andre landmænd, hvor man har mulighed for at følge forsøgene gennem hele vækstsæsonen.

Forsøgene blev placeret forskellige steder i landet. Dog blev der taget hensyn til, at forsøgene blev gennemført i de normale dyrkningsområder for den pågældende frøart. Der blev udført en række forsøgsbehandlinger efter en opstillet en opstillet forsøgsplan, herunder variablene og indsatserne sprøjtning og gødskning. Effekten af indsatserne og behandlingerne blev efterfølgende vurderet med baggrund i de parametre, der ønskedes belyst i den enkelte forsøgsserie. Forsøgene blev høstet, og der blev målt frøudbytte og bestemt frøkvalitet. Der blev i vækstsæsonen gennemført besøg i forsøgene af både medarbejdere ved Videncentret for Landbrug og lokale konsulenter og landmænd. Forsøgene blev endvidere også brugt ved lokale markvandring for landmænd og konsulenter.

Projektets aktiviteter

Der er udført 10 forsøgsserier. I hver forsøgsserie blev

der anlagt fire markforsøg. Dog kunne der af økonomiske årsager kun gennemføres to forsøg i en af forsøgsserierne. I alt blev der derfor i projektet udført og anlagt i 38 markforsøg.

Projektlederen var ansvarlig for udarbejdelse af forsøgsplaner, opfølgning i sæsonen samt afrapportering af resultater og konklusioner. AgroTech var ansvarlig for den overordnede koordinering, administration og kvalitetssikring af forsøgsaktiviteterne. Lokale forsøgsenheder indenfor Dansk Landbrugsrådgivning (DBLR) varetog det praktiske forsøgsarbejde i marken, herunder forsøgsbehandlinger, bedømmelser høst og indrapportering af forsøgsdata. Forsøgene strakte sig over hele sæsonen. Det arealmæssige omfang af forsøgene varierede, bl.a. grund af forsøgsdesign, men gennemsnitlig omfattende et forsøg ca. 2.500-3.000 m².

Alle resultater fra forsøgene er løbende indberettet via forsøgsprogrammet Nordic Field Trial System (NFTS), som der er offentlig adgang til via LandbrugsInfo: <http://www.landbrugsinfo.dk/planteavl/landsforsoeg-og-resultater/sider/startside.aspx>.

Efter forsøgssæsonen blev resultaterne og de tilhørende konklusioner afrapporteret i Oversigt over Landsforsøgene 2011. Resultater og konklusioner findes også offentligt tilgængelig på LandbrugsInfo, <http://www.landbrugsinfo.dk/planteavl/landsforsoeg-og-resultater/oversigten-og-tabelbilaget/sider/startside.aspx>. Endvidere er projektets fund og resultater formidlet via fagartikel i Effektivt Landbrug og publiceret på Videncentret for Landbrugs hjemmeside med projekter støttet af fonde, <http://projektfinansiering.landscentret.dk/Froefgiftsfonden/2011/Miljoeoptimeretfroeproduktion/Sider/default.aspx>

Projektets fund og resultater

A) I forhold til ukrudtsbekæmpelse ved frøproduktion af engrapgræs, almindelig rajgræs og rødsvingel:

- Varierende effekt ved bekæmpelse af græsukrudt med planteværnsmidler i frøafgrøder; årsag: for visse græsukrudtsarter findes der ikke kemiske bekæmpelsesmuligheder, der er tilstrækkelig effektive,
- Samlet set har resultaterne af forsøgene anvist gode muligheder, som vil kunne bruges her og nu af landmanden.
- Undersøgelser af resistensproblematikken har samlet vist og konkluderet, at landmændene bør anvende alle dyrkningsstrategiske tiltag, både kemiske og mekaniske midler, for at producere frø af høj kvalitet.

B) I forhold til svampebekæmpelse ved frøproduktion af engrapgræs, almindelig rajgræs og strandsvingel:

- Forsøgene viste, at der er god økonomi i at bekæmpe svampesygdomme i frøgræs.
- Endvidere at der er mulighed for at optimere behandlingerne, hvis der udvikles nogle beslutningsstøtteværktøjer, der kan anvendes ved vurdering af bekæmpelsesbehovet

C) I forhold til gødningsstrategier for almindelig rajgræs:

- Resultaterne viste, at de tetraploide fodertyper af

almindelig rajgræs kvitterer for kvælstof ud over normen. Det er i overensstemmelse med udenlandske erfaringer.

- Der er således forsat behov for at undersøge samspillet mellem gødskning og vækstregulering nærmere.
- Det blev endvidere undersøgt, om de nye ret spikle plænetyper af almindelig rajgræs har behov for ekstra kvælstof om efteråret efter høst af dæksæden. Resultaterne af forsøgene viste, at der ikke er et generelt behov for at tilføre kvælstof om efteråret, men i visse situationer kan det være en god ide at tilføre kvælstof for at sætte planterne i gang og dermed sikre en passende udvikling før vinteren.

Projektets effekter

Effekter og mulige fremtidige effekter af projektets producerede viden og projektets fund og resultater er præsenteret i nedenstående skema.

Tabel for effekter af projektet *Miljøoptimeret gødskning og planteværn i markfrøafgrøder*

Effekter		TID / Tidshorizont	
		Kort sigt	Lang sigt
NIVEAU	Mikro-niveau: (individ eller lokalt niveau – den enkelte virksomhed/bedrift/landmand)	- Optimeret frødyrkning. - Øget viden om dyrkning af eksisterende og nye frøsorter.	- Optimeret frøproduktion, hvilket vil understøtte fastholdelse af en økonomisk bæredygtig produktion. - Fastholdelse og udvikling af frøenes kvalitet og renhed. - Forbedret konkurrenceevne. - Mindre forbrug og mere fokuseret brug af næringsstoffer.
	Meso-niveau: (Mellemniveau – branche/sector-erhvervet/lokalt geografisk)	- Ny viden og fund til branchen om dyrkningsstrategier.	- Fastholdelse og udvikling af positionen på verdensmarkedet for frø. - Fastholdelse og udvikling af frøenes kvalitet og renhed. - Forbedret konkurrenceevne. - Viden i forhold til at forebygge resistens blandt ukrudt og svampe overfor de anvendte planteværnsmidler.
	Makro niveau: (Det overordnede niveau – samfunds-niveau)	- Opretholdelse af dansk frøproduktion. - Mindre forbrug af planteværnsmidler pga. mindre og mere fokuseret brug på baggrund af ny og bedre viden.	- Reduceret miljøbelastning pga. reduceret forbrug af planteværnsmidler og skifte til nye og mildere midler samt bedre næringsstofudnyttelse, da veletablerede afgrøder, der er i god vækst, vil have potentiale for et større udbytte og dermed en højere udnyttelse af næringsstofferne. - Fastholdelse og udvikling af dansk frøproduktion.

Videre vedrørende projektets effekter

Som positiv sideeffekt af projekt kan projektets resultater også anvendes som baggrund for ansøgninger om "minor use" af planteværnsmidler, der ikke er godkendt til de pågældende frøarter. Hermed er der mulighed for at give landmændene nye eller alternative planteværnsmidler for deres bekæmpelsesstrategier. På denne måde kan de reducere eller udskifte brugen af eksisterende planteværnsmidler, bl.a. til gavn for miljøet og produktionsomkostninger.

Barrierer og omkostninger for omsætning af projektets fund og resultater på baggrund af projektets effekter

Der vurderes ikke at være nævneværdige barrierer og omkostninger ved at bruge projektets resultater og konklusioner efter projektet afslutning. Der er gode muligheder for, at de opnåede resultater implementeres i de fremadrettede dyrkningsstrategier dels ved konsulenternes direkte rådgivning af landmændene, dels ved formidling af de nye resultater på møder og artikler i fagpressen.

Det vurderes ikke, at projektets effekter, hverken på kort eller lang sigt, har skabt eller vil skabe hindringer eller utilsigtede virkninger, som gør det omkostningsfyldt eller svært at anvende projektet fund og konklusioner.

Konklusion for effektiviteten af projektet

Det vurderes samlet, at projektet i meget høj grad har indløst sit formål og effektmål.

Der vurderes ikke at være positive eller negative sideeffekter af projektet, som ikke var kendte før projektstart eller som er opstået undervejs under projektets gennemførelse.

Projektets ressourceforbrug ved at indgå i effektiviteten

Projektets leder har oplyst, at der er anvendt 12 arbejdstimer på at udfylde effektivitetsskemaet og indgå i effektiviteten for støtteåret 2011. Dette er sket til en samlet økonomisk omkostning på 9.120 kr. (timepris 760 kr.).

Effektivitetsteamet har ikke haft kontakt til projektlederen ud over projektlederens udfyldelse og indsendelse af effektivitetsskemaet. Projektejeren har således ikke haft væsentlige udgifter eller yderligere byrder i forbindelse med projektets effektivitet ud over de oplyste.

Effektvurdering af **projekt 6**

Optimering af planteproduktion

Tilskudsmodtager: Videncentret for Landbrug, Agro Food Park 15, 8200 Aarhus N
Projektleder: Jon Birger Pedersen

Præsentation af projekt

Projektet har drejet sig om demonstrationer og formidling af ny viden indenfor planteproduktionsområdet. Der har været tale om at demonstrere og formidle nye resultater og ny viden, som er blevet genereret i en række andre udviklingsprojekter.

Projektets formål

Projektets formål har været at demonstrere og formidle ny viden og nye resultater fra en række udviklingsprojekter, som har omhandlet udvikling af nye eller forbedrede produkter, dyrkningsprocesser eller teknologier indenfor planteproduktion. Projektets overordnede formål har været at bidrage til at sikre en forsæt miljømæssig og driftsøkonomisk optimal planteproduktion.

De områder, som har været i fokus har for demonstrationerne, har været planteproduktion i forhold til:

- tilførsel og optagelse af næringsstoffer
- behovsbestemte bekæmpelsesstrategier for skadevoldere
- optimering af foderforsyningen
- reduktion af landbrugets klimapåvirkning

Baggrunden for projektets demonstrations- og formidlingsaktiviteter er behovet for at få vist og omsat fund og resultater fra en række udviklingsprojekter. Årsagen er ændrede produktionsvilkår i den nærmeste fremtid på grund af ændrede produktionsrammevilkår for landbruget som følge implementeringen af EU's Vandramme- og Natura 2000-direktiver og Pesticidplan II.

Som følge af kravene i disse EU-direktiver og nationale handlingsplaner bl.a. med hensyn til reduktion af kvælstof til overfladevand og reduktion af ammoniakfordampningen, skal der ske ændringer og tilpasninger af planteproduktionen.

Endvidere medfører de nye rammebetingelser, som gælder for både konventionelle og økologiske landmænd, at der skal ny viden om dyrkning og nye dyrkningsstrategier til i forhold til sikre produktionen af grovfoder til produktion af mælk og kød. Dette gælder særligt i forhold til ønsket om en højere grad af selvforsyning med protein i grovfoderproduktionen, og ønsket om at denne grovfoderproduktion skal ske med den mindst mulige udledning af overskydende næringsstoffer.

Endelig er demonstrationerne udført for at undersøge de nyeste strategier for at fastholde eller reducere det i forvejen, sammenlignet med andre nabolande, relativt lave forbrug af planteværnsmidler blandt danske landmænd.

Projektets indsats

Projektets projektperiode svarede til støtteåret 2011. Projektet modtog i tilskudsåret et tilskud på 1.575 t.kr. fra Promilleafgiftsfonden. Dette udgjorde 50 % af projektets samlede budget

Projektets anvendte metoder og/eller virkemidler

– herunder de indikatorer og/eller parametre, som har været bragt i anvendelse for at dokumentere projektets aktiviteter og/eller observationer

Projektet har omfattet to hovedgrupper med hvert sit fokusområde. Deraf har projektet omfattet to hovedmetoder, virkemidler for sit formål.

Den første hovedgruppe og tilhørende metode omfattede gennemførelsen af egentlige demonstrationsaktiviteter ude i marken for landmænd og konsulenter. Under demonstrationsdelen har projektet udført en række demonstrationer, markvandring og møder i erfa-grupper for landmænd. Den anden hovedgruppe og tilhørende virkemiddel omhandlede skriftlig formidling af resultater af de nye forsøg og undersøgelser. Denne formidling skete dels via internettet, dels via artikler i landbrugsfaglige medier og via nyhedsbreve affattet af de lokale konsulenter.

Der er gennem en lang årrække erfaring med at omsætte fund og resultater fra udviklingsprojekter gennem en kombination af demonstrationer og skriftlig formidling på landbrugsfaglige hjemmesider, som www.landbrugsinfo.dk, artikler i landbrugsfaglige fagblade og på via oplæg og møder etc. Disse aktiviteter og denne kombination sikrer en effektiv og hurtig omsætning af de forskningsmæssige fund og resultater ud til de enkelte rådgivere og landmænd.

Projektets aktiviteter

Omfanget af projektets aktiviteter.

Følgende demonstrationer er blevet gennemført:

- 1 demonstration med fokus på foderforsyning og mælkeproduktion; deltagere: 800 landmænd og landbrugskonsulenter fra hele landet.
- 10 planteværnsdemonstrationer; deltagere: 150 lokale landbrugskonsulenter.

I forhold til skriftlig formidling har projektet produceret og afstedkommet:

- 100 artikler på www.landbrugsinfo.dk
- 40 artikler i den landbrugsfaglige presse på baggrund af projektets resultater og nye viden.
- Projektets fund og resultater indgår i 13 kapitler i Oversigt over Landsforsøgene.
- Projektets resultater og viden er viderebragt på 2 sessioner på Plantekongress 2011.

Projektets mange fund, resultater og nye viden er herudover videreformidlet på baggrund af de artikler og publikationer som projektet har afstedkommet, af de lokale landbrugskonsulenter i deres nyhedsbreve og løbende rådgivning til landmændene. I 2011 udsendte de lokale konsulenter inden for planteproduktion plantenyhedsbreve til ca. 13.500 landmænd, og herudover derudover "her og nu" råd via SMS til ca. 11.200 landmænd. Derudover er resultater og viden fra dette projekt også viderebragt i forbindelse med konsulenternes ca. 13.800 markbesøg og ved møder i mere end 400 erfa-grupper.

Projektets effekter

Effekter og mulige fremtidige effekter af projektets producerede viden og projektets fund og resultater er præsenteret i nedenstående skema.

Tablet for effekter af projektet *Optimering af planteproduktion*

Effekter		TID / Tidshorizont	
		Kort sigt	Lang sigt
NIVEAU	Mikro-niveau: (individ eller lokalt niveau – den enkelte virksomhed/bedrift/landmand)	<ul style="list-style-type: none"> - Mange landmænd har kunnet tilpasse deres dyrkning og dyrkningsstrategier til de nyeste landbrugsfaglige resultater og viden. - Sikring og fastholdelse af produktivitet på bedrifterne. - Tiltag for reduktion og/eller bedre brug af planteværnsmidler. - Lokale informations- og nyhedsbreve. 	<ul style="list-style-type: none"> - Øgede muligheder for at bevare sit erhverv som planteavler. - Forbedrede muligheder for at udvikle sin bedrift og bedriftsøkonomi.
	Meso-niveau: (Mellemniveau – branche/sector-erhvervet/lokalt geografisk)	<ul style="list-style-type: none"> - Ny viden til den del af landbrugssektoren, som beskæftiger sig med planteproduktion. - Indførelse af ny teknologi og viden. - Udvikling og fastholdelse af erhvervets produktivitet. 	<ul style="list-style-type: none"> - Udvikling og fastholdelse af produktivitetens udvikling indenfor erhvervet. - Forbedret konkurrenceevne for erhvervet.
	Makro niveau: (Det overordnede niveau – samfundsniveau)	<ul style="list-style-type: none"> - Overførelse og omsætning af ny viden fra forskning til landmændene som slutaftagere. - Vedligeholdelse og udvikling af faglige, sociale og personlige netværk mellem konsulenter og landmænd og internt i grupperne. - Udvikling og fastholdelse af produktivitetens udvikling indenfor erhvervet. 	<ul style="list-style-type: none"> - Forbedret miljø som resultat af mere skånsomme metoder for bekæmpelse af skadedyr i marken. - Forbedret miljø som resultat af forbedrede metoder for gyllehåndtering og gyllespredning. - Udvikling og fastholdelse af produktivitetens udvikling indenfor erhvervet. - Vedligeholdelse og opståen af eksisterende og nye faglige, sociale og personlige netværk mellem konsulenter og landmænd og internt i grupperne.

Barrierer og omkostninger for omsætning af projektets fund og resultater på baggrund af projektets effekter

Der vurderes ikke umiddelbart at være større barrierer og omkostninger ved at anvende og omsætte projektets resultater og konklusioner efter projektet afslutning. Dette dækker over flere perspektiver på at bruge projektets resultater og nye viden. Der er således ingen barrierer og omkostninger for fremtidig forskning og anvendt forskning ved at benytte og bruge projektets fund og nye viden. For slutledet, landmændene, vil anvendelse og omsætning af projektets resultater og viden i vid udstrækning afhænge af den enkelte landmands og bedrifts personlige og økonomiske situation samt af det eller de konkrete fund og konklusioner blandt projektets mange demonstrationer, som landmanden vil benytte. Årsagen er, at der vil være varierende omkostninger og byrder forbundet med at anvende og omsætte enkeltdele blandt projektets mange delresultater og delkonklusioner. Det er alt andet lige mere byrdefuldt for landmanden at skulle indkøbe en ny maskine for at få en ny fordel end at ændre indstillingen på en eksisterende maskine for at få fordelene knyttet til dette råd.

Men overordnet set må det forventes af mange af projektets forskellige resultater og nye viden vil blive anvendt og omsat uden større barrierer og omkostninger. Der er således gode muligheder for, at de opnåede resultater og nye viden vil implementeres i de fremad rettede dyrkningsstrategier dels på baggrund af landbrugskonsulenternes direkte rådgivning af landmændene, dels direkte til den enkelte landmand gennem projektets skriftlige formidling af projektets, demonstrationernes, nye resultater og viden.

Det er ikke muligt at vurdere, om projektets effekter på kort eller lang sigt vil skabe hindringer eller utilsigtede virkninger, som gør det omkostningsfyldt eller problematisk at anvende projektet resultater og konklusioner.

Konklusion for effektiviteten af projektet

Det vurderes samlet, at projektet i meget høj grad har indløst og vil indløse sit formål og afstedkomme en lang række positive effekter for den enkelte landmand, bedrift, erhvervet, miljøet og samfundet.

Det er ikke muligt for effektiviteten at tage stilling til, hvorvidt der er positive eller negative sideeffekter af projektet, som ikke var kendte for projektet før projektstart eller som er opstået undervejs under projektets gennemførelse.

Projektets ressourceforbrug ved at indgå i effektiviteten

Projektets leder har oplyst, at der er anvendt 10 arbejdstimer på at udfylde effektivitetsskemaet og indgå i effektiviteten for støtteåret 2011. Den samlede økonomiske omkostning for projektet ved dette har været 7.600 kr. (timepris 760 kr.).

Effektivitetsteamet har ikke haft kontakt til projektlederen ud over projektlederens udfyldelse og indsendelse af effektivitetsskemaet. Projektejer og projektleder har således ikke haft væsentlige udgifter eller yderligere byrder i forbindelse med projektets effektivitet ud over de oplyste.

Effektvurdering af **projekt 7**

Projekt opdræt - Optimering af opdrætning af levekylinger til den danske konsumægsproduktion

Tilskudsmodtager: Landbrug & Fødevarer, Erhvervsfjerkræsektionen, Axeltorv 3, Axeltorv, 1609
København V via Fjerkræafgiftsfonden
Projektleder: Jørgen Nyberg Larsen

Præsentation af projekt

Projektet handler om opbygning og sikring af bedre dyresundhed, højere dyrevelfærd og bedre miljøsikring i opdrætsperioden for levekylinger til konsumægsproduktion. Disse forbedringer af dyresundhed, dyrevelfærd og reduceret miljøpåvirkning fra hønnernes opdræts- og æglægningsperiode kan endvidere opnås samtidig med en række produktions- og produktivetsforbedringer. Produktions- og produktivetsforbedringerne kan styrke konkurrenceevnen for opdrætterne af levekylinger til konsumægsproduktion og videre styrke ægproducenternes konkurrenceevne. Ud over forbedret produktions- og produktivetsforhold, så vil projektet hjælpe producenterne af levekylinger og hønniker til konsumægsproduktion med at leve op til fremtidens krav fra myndighedsside og fra branchen selv.

Baggrunden for projektet er at produktions- og produktivetsrelaterede forhold i branchen var blevet sat i baggrunden igennem 10 år til fordel for indsatsen mod salmonella. Dette havde ført til en svingende hønnikekvalitet for konsumægsproduktion. Man konstaterede via internationale kontakter, fagtidsskrifter og videnskabelige artikler, at der i den 10-årige periode var sket betydelige fremskridt i forhold til parametrene dyresundhed og dyrevelfærd for opdrætningen af hønniker til ægproduktion. En bedre sundhed hos levekylingerne og færdigudvoksede hønnike og en bedre kvalitet af opdrættet kan sikre en øget produktivitet i æglægningsperioden. Det kan medvirke til at styrke eller fastholde konsumægsbranchens konkurrenceevne og indtjening.

I tillæg til øget dyresundhed og dyrevelfærd ønskede branchen tiltag til at opnå en bedre miljøsikring i opdrætningsperioden, så branchen via bedre hønnikemateriale og reduceret foderforbrug kan opnå reduktioner i udskillelsen af næringsstoffer ved sin konsumægsproduktion.

Videre bundede branchens ønske og interesse for projektet i det forhold at der før projektet ingen standarder var i Danmark for opdræt af levekylinger til konsumægsproduktion. Branchen var præget af, at der ikke blev anvendt rådgivning og sparring fra konsulent-er i ret mange opdrætningsbesætninger og, at der ikke skete en indsamling af data på produktionens resultater. Opdrætterne savnede konkrete standarder og udarbejdede rådgivningsmetoder for produktionen. Det har været projektets opgave sammen med projektet Projekt Ægproduktion at løfte disse problemstillinger.

Projektet har omfattet alle produktionsformer af æg, dvs. økologi-, fritgående-, skrabe- og burægsproducenter.

Projektets formål

Projektets overordnede formål har været at forbedre kvaliteten af hønnikematerialet til konsumægsproduktion. Dette er sket gennem videndeling, demonstrationer og afprøvning af rådgivningsmetoder ud fra kendt og eksisterende videnskabelig viden og praksis. Baggrunden for formålet har været branchens ønske om øget dyresundhed og dyrevelfærd i konsumægsproduktionen og ønsket om at reducere miljøbelastningen både ved opdrætningen af konsumægs-hønniker og ved selve konsumægsproduktionen. Endvidere kunne projektet bidrage til opnå en række produktions- og produktivetsgevinster for branchen, så branchen er konkurrencedygtig.

Projektets indsats

Projektet samlede projektperiode har været 2008-2011. Samlet modtog projektet således 667 t.kr i tilskud fra fonden i støtteåret 2011. Promilleafgiftsfonden har medfinansieret projektet via Promilleafgiftsfondens tilskud til Fjerkræafgiftsfonden.

Projektets anvendte metoder og/eller virkemidler

– herunder de indikatorer og/eller parametre, som har været bragt i anvendelse for at dokumentere projektets aktiviteter og/eller observationer

Projektets overordnede formål blev delt op på tre delprojekter med tilhørende forskellige metoder

De tre delprojekter og tilhørende metoder for projektets gennemførelse var:

- A) Demonstration og formidling af eksisterende data gennem afprøvning af en ny rådgivningsmetode. Endvidere indsamling af produktions- og sundhedsdata hos opdrætterne.
- B) Udarbejdelse af en standard for stamdata og dermed en standard for produktionsinformationer til brug for konsumægproduktionen.
- C) Evaluering, implementering og formidling. Der blev foretaget en evaluering af opdræt- og udvælgelsesmetoder og teknikker på baggrund af de indkomne data. Herefter skete der en identifikation og efterfølgende implementering og formidling af best practice hos opdrætterne. Endvidere har implementering og formidling bestået i udarbejdelse af en håndbog for opdrættere og offentliggørelse af projektets fund og resultater i fjerkræfaglige sammenhænge.

Projektets aktiviteter

Projektet har løbende foretaget en række aktiviteter. Disse har været:

- Udførsel af 3 besøg i opdrætsperioden – ved 1-2 uger, 5-7 uger og 15-16 uger.
- Rutinemæssige kliniske undersøgelser af 1. uges dødelighed.
- Udarbejdelse af stamdata og produktionsinformation på opdrættet af hønnikerne til aftagerne af hønnikerne til ægproduktion.

- Indsamlet opdrætsdata. Der er ved hvert besøg hos opdrætter indsamlet informationer omkring kyllingerne/hønnikerne, staldforhold og management. Disse data er blevet indtastet i en database og er løbende blevet brugt til at generere viden omkring forskellige, der har haft indflydelse på dyresundhed, dyrevelfærd og produktivitet i produktionen.

I tilskudsåret har projektet formidlet sine fund og resultater gennem:

- 2 indlæg til bladet Dansk Erhvervsfjerkræ
- 2 indlæg i nyhedsbrevet udsendt af afdeling for fjerkræ, Videncentret for Landbrug.
- 1 indlæg på Fjerkrækongres 2011
- 1 international artikel på baggrund af undersøgelserne af 1 uges dødelighed; Gregersen, R. H.; C. Frantzen, H. Christensen & M. Bisgaard (2011), "An Investigation on first week mortality in layers", i Avian Diseases
- Indlæg ved 2 ERFA-gruppemøder
- Udarbejdelse af håndbogen/branchebogen Branchekode for opdrætning af hønniker til den danske ægproduktion

Projektets effekter

Effekter og mulige fremtidige effekter af projektets producerede viden og projektets fund og resultater er præsenteret i nedenstående skema.

Tablet for effekter af projektet *Projekt opdræt - Optimering af opdrætning af levekyllinger til den danske konsumægproduktion*

Effekter		TID / Tidshorizont	
		Kort sigt	Lang sigt
NIVEAU	Mikro-niveau: (individ eller lokalt niveau – den enkelte virksomhed/bedrift/landmand)	<ul style="list-style-type: none"> - Rådgivning til opdrætteren på baggrund af de 3 besøg i opdrætsperioden. - Oparbejdet stamdata og produktionsinfo på opdrættet til gavn for opdræts- og ægproducenten. - Udført 1 besøg umiddelbart efter indsættelse i hønsehuset hos ægproducenten med vejledning til ægproducenten om det videre pasningsforløb af æglægger flokken. - Indført vejledning til ægproducenterne om opstart af og indberetning til branchens fælles effektivitetskontrol (E-kontrol). - Indgåelse af yderligere rådgivningsaftaler på baggrund af de forudgående punkter. - Øget produktivitet - flere æg pr. indsat høne og et større antal æg i de bedste klassificeringer. 	<ul style="list-style-type: none"> - Øget produktivitet. - Øget dyrevelfærd i både opdræt og ægproduktion. - Styrket konkurrenceevne for både producenter af kyllinger/hønniker til konsumægproduktion og producenter af konsumæg
	Meso-niveau: (Mellemniveau – branche/sectorhvervet/lokalt geografisk)	<ul style="list-style-type: none"> - 1. uges dødeligheden er blevet reduceret. - Øget samarbejde og dialog mellem opdrættere og ægproducenter. - Oparbejdet stamdata og produktionsinfo på opdrættet til gavn for opdræts- og ægproducenten. - Indberetning af ny slags data til branchens effektivitetskontrol (E-kontrollen). - Standarder for "best practice". - Øget produktivitet – flere æg pr. indsat høne og et større antal æg i de bedste klassificeringer. - Øget dyrevelfærd i både opdræt og ægproduktion - Styrket konkurrenceevne. 	<ul style="list-style-type: none"> - Forbedring i kvaliteten af den danske produktion af kyllinger/hønniker til konsumægproduktion. - Øget dyrevelfærd i både opdræt og ægproduktion. - Styrket konkurrenceevne.

Effekter		TID / Tidshorisont	
NIVEAU	Makro niveau: (Det overordnede niveau – samfunds-niveau)	Kort sigt	Lang sigt
		- Øget dyrevelfærd. - Bedre produkter – flere og bedre æg.	- Bedre dyrevelfærd. - Fastholdelse af indenlandsk produktion af hønniker til konsumægsproduktion og produktion af danske konsumæg.

Videre effekter ud over projekter

Projektet har ført til, at praksis med næbtrimning i den ikke-økologiske produktion er under revidering.

Barrierer og omkostninger for omsætning af projektets fund og resultater på baggrund af projektets effekter

Der vurderes ikke umiddelbart at være større barrierer og omkostninger ved at anvende og omsætte projektets resultater og konklusioner efter projektet afslutning. Dette dækker over flere perspektiver på at bruge projektets resultater og nye viden. Der er således ingen barrierer og omkostninger for fremtidig forskning og anvendt forskning ved at benytte og bruge projektets fund og nye viden.

Konklusion for effektiviteten af projektet

Det vurderes samlet, at projektet i meget stor grad har indløst sine formål og effektmål. Det er effektivitetsvurderingens vurdering, at projektet har afstedkommet en lang

række positive effekter for opdrætterne, for branchen af producenter af kyllinger/hønniker til konsumægsproduktion. Endvidere vurderes det, at projektet i særlig grad har lykkedes med at opnå gode dyrevelfærdsmæssige forbedringer ud over projektrammen.

Projektets ressourceforbrug ved at indgå i effektiviteten

Projektleder har oplyst, at der er anvendt 8 timer på at udfylde effektivitetsvurderingsskemaet og indgå i effektivitetsvurderingen for støtteåret 2011. Den samlede økonomiske byrde for projektet ved dette har været 6.000 kr. (timepris 750 kr.).

Effektivitetsvurderingsteamet har ikke haft kontakt til projektlederen ud over projektlederens udfyldelse og indsendelse af effektivitetsvurderingsskemaet. Projektejer og projektleder har således ikke haft væsentlige udgifter eller yderligere byrder i forbindelse med projektets effektivitetsvurdering ud over de oplyste.

Effektvurdering af **projekt 8**

Sygdomsbekæmpelse vedrørende primært plasmacytose hos pelsdyr.

Tilskudsmodtager: Dansk Pelsdyravlerforening, København Diagnostik (tidl. Dansk Pelsdyr Laboratorium), Langagervej 40, 2600 Glostrup via Pelsdyrafgiftsfonden

Projektleder: Leif Bruun

Præsentation af projekt

Projektet har drejet sig om bekæmpelse af pelsdyrsygdomme hos pelsdyr, primært mink. Der har primært været tale om bekæmpelse af plasmacytose hos mink, men andre pelsdyrsygdomme som hvalpesyge, virusenteritis, plasmacytoselungebetændelse, smitsom lungebetændelse samt parvovirus hos ræv, finnracoon og noseatose hos ræv er også blevet bekæmpet.

Bekæmpelsen af en række af de nævnte sygdomme sker på baggrund af statslige bekendtgørelser. Bl.a. er bekæmpelsen af plasmacytose, hovedindholdet i projektet, reguleret gennem bekendtgørelsen "Bekendtgørelse om Plasmacytose hos min, ilder og finnracoon". Andre af de nævnte pelsdyrsygdomme er også omfattet af statslige bekendtgørelser og regulering. Uanset den enkelte pelsdyrsygdoms evt. lovgivningsmæssige status er det vigtigt at udvikle og udføre bekæmpelsesstrategier for at sikre en god sundhedstilstand i den danske pelsdyrproduktion.

Man har bekæmpet plasmacytose, som skyldes en parvovirus, siden 1976, hvor alle besætninger var inficeret. I dag er størstedelen af de danske mink- og andre pelsdyrfarme sygdomsfri, ca. 90 %, efter 30-års succesrig bekæmpelsesindsats. Dog er der forsat enkelte besætninger, primært i Vendsyssel, som kæmper med plasmacytose i besætningerne. De berørte områder i Nordjylland, der har fået status og navn som "bekæmpelseszone", har siden 2010 været omfattet af deres egen bekendtgørelse. Endvidere er plasmacytose en sygdom, som kan vende tilbage, hvorfor sygdommen løbende må overvåges, og initiativer ved udbrud

og for bekæmpelses af smittede besætninger må sættes i værk. Projektet skal ses i denne sammenhæng.

Bekæmpelsen af plasmacytose sker på flere måder. For det første gennemføres sygdomsovervågning af landets besætninger med afsæt i den statslige bekendtgørelse, som tillige stiller krav om iværksættelse af forskellige foranstaltninger for at bekæmpe sygdommen. For det andet suppleres kravene i det statslige regelsæt med saneringer af de ramte farme.

Det er vigtigt at begrænse udbredelsen af plasmacytose og bekæmpe sygdomsudbrud af hensyn til de danske pelsdyravleres konkurrenceevne. Dette skyldes, at sygdommen medfører produktionstab på grund af højere hvalpedødelighed, reduceret vækst og reduceret pelskvalitet. Herudover begrænser sygdommen omstillingsevnen fra en minktype til en anden på smittede farme, hvilket i sig selv er en trussel mod den enkelte farmers og erhvervets konkurrenceevne.

Projektets formål

Projektet har haft til formål at identificere og bekæmpe sygdomme primært plasmacytose hos pelsdyr.

Projektets indsats

Projektets projektperiode svarede til tilskudsåret 2011. Projektet modtog en bevilling fra Pelsdyrafgiftsfonden på 7.263 t.kr. Promilleafgiftsfonden har medfinansieret projektet via Promilleafgiftsfondens tilskud til Pelsdyrafgiftsfonden.

Projektets anvendte metoder og/eller virkemidler

– herunder de indikatorer og/eller parametre, som har været bragt i anvendelse for at dokumentere projektets aktiviteter og/eller observationer

Projektets metoder og virkemidler har været:

- Screening og test af samtlige danske minkfarme, herunder særligt fokus på den nordjyske bekæmpelseszone, hvor plasmacytose stadig er udbredt
- Diagnosticere, registrere og observere udbrud, herunder udføre plasmacytose test på dyr og besætninger
- Rådgive avlere med ramte besætninger
- Sanere berørte besætninger
- Etablere bekæmpelseszoner
- Offentliggøre og informere om status på sygdomsudbredelse og sygdomsramte besætninger og områder

Vedrørende diagnostik af plasmacytose er den i dag baseret på en ældre metode kaldet CIEP. For at effektivisere og forbedre de diagnostiske muligheder har der i 2011 som en del af projektet været arbejdet på at udvikle en ny plasmacytoseanalyse baseret på ELISA (Enzyme-Linked Immunosorbent Assay, på dansk: Enzymkoblet immunosorbent analyse), som er egnet til automatisering samt en mere effektiv prøvetagningsmetode baseret på filterpapir kaldet DBS-kort. Forventningen ved overgangen til ny analyse og prøvetagningsmetode er en mere følsom diagnostik, som kan forbedre og styrke bekæmpelsen af plasmacytose. Projekteringen og udviklingen af den nye analyse startede i 2010, har været i udviklingsfase i 2011 og forventes at blive sat i fuld eller delvis drift i efteråret 2012. Den primært anvendte metode i projekt- og tilskudsåret 2011 har været CIEP.

Projektets aktiviteter

Aktiviteterne i projektet for plasmacytosebekæmpelsen 2011 var følgende:

- Screening og test af alle danske minkfarme (antal: 1499), herunder særligt fokus på bekæmpelseszonen i Nordjylland. Der har været gennemført 3,7 mio. blodprøvetests med svartider på ikke over 6 dage. Målsætningen for svartid er højst 6 dage; dog er det sjældent at svartiden har været over 3 dage. De samlede omkostninger pr. prøve var ca. 4 kr. Fund: for 134 farme blev der fundet reagenter, herunder 34 farme med under 4 reagenter.
- Rådgivning: Alle 134 farme, som oplevede positive tests, modtog rådgivning.
- Saneringer: 113 af farmene valgte at sanere. De resterende 21 farme, som ikke valgte at sanere er der opretholdt en vedvarende kontakt til for begrænse de skader, som de forvolder i lokalområdet ved at udgøre en smittekilde. Der er ikke i lovgivningen mulighed for at tvinge avlere med smitteramte farme til at sanere.
- Etableret bekæmpelseszone i ramte områder
- Der blev informeret og offentliggjort om sygdomsudbrud og sygdomsramte områder; dette er sket og sker via hjemmesiden www.kopenhagenfur.com og i bladet Dansk Pelsdyravl.

Projektets effekter

Effekter og mulige fremtidige effekter af projektets producerede viden og projektets fund og resultater er præsenteret i nedenstående skema.

Tablet for effekter af projektet *Sygdomsbekæmpelse vedrørende primært plasmacytose hos pelsdyr*.

Effekter		TID / Tidshorisont	
		Kort sigt	Lang sigt
NIVEAU	Mikro-niveau: (individ eller lokalt niveau – den enkelte virksomhed/bedrift/landmand)	<ul style="list-style-type: none"> - Identifikation af smittede dyr. - Hjælp til tiltag ved sygdomsramte dyr og hjælp ved sygdomsudbrud. - Bedre dyrevelfærd. 	<ul style="list-style-type: none"> - Fastholdelse og sikring af plasmacytosefri produktion. - Forbedret kvalitet i og af produktionen. - Forbedret dyrevelfærd på baggrund af reduceret smittetryk. - Reduceret usikkerhed omkring produktion og indtjening. - Bedre indtjening.
	Meso-niveau: (Mellemliveau – branche/sector-erhvervet/lokalt geografisk)	<ul style="list-style-type: none"> - Inddæmning af udbrud og udbredelse af plasmacytose. - Sikring af erhvervets produktionsmuligheder. - Bedre dyrevelfærd. 	<ul style="list-style-type: none"> - Opstået forståelse af, at rådgivning er nødvendig for at sikre plasmacytosebekæmpelsen, men også for at sikre vedvarende og udbredt opbakning blandt avlerne til vigtigheden af sygdomsdiagnosticering og sygdomsbekæmpelse, herunder sanering. - Mulighed for stærkere kvalitets og produktudvikling. - Sikring af avlsarbejdet. - Forbedret dyrevelfærd på baggrund af reduceret smittetryk. - Øget omstillingsevne for erhvervet - da man undgår at skulle tage "hensyn" til plasmacytose i avlsarbejdet. - Fastholdelse og udvikling af markedslederposition. - Større indtjening for erhvervet.
	Makro niveau: (Det overordnede niveau – samfundsniveau)	<ul style="list-style-type: none"> - Fastholde og udvikling af pelsdyrbranchen som et vigtigt eksporterhverv. - Bekæmpelse af uønskede pelsdyrsygdomme. - Øget produktionsværdi af produkter som kan give merpris på markederne. - Udvikling af ny viden og teknologi. - Mulighed for udvikling af jobs med stort videnindhold. 	<ul style="list-style-type: none"> - Fastholde og udvikling af pelsdyrbranchen som et vigtigt eksporterhverv. - Bekæmpelse af uønskede pelsdyrsygdomme. - Øget produktionsværdi af produkter som kan give merpris på markederne. - Udvikling af ny viden og teknologi.

Videre effekter af projektet

Den nye plasmacytoseanalysemetode – plasmacytosedagnostik baseret på automatiseret ELISA samt den nyudviklede prøvetagningsmetode baseret på DBS-kort – vil på sigt gøre bekæmpelsen af plasmacytose billigere og mere effektiv. Dette vil være af stor værdi for erhvervet, bl.a. vil det kunne frigøre ressourcer til en øget indsats i bekæmpelsen af andre minkrelaterede sygdomme.

Hvis det viser sig, som forventet, at den nye plasmacytoseanalysemetode vil give gode og værdifulde erfaringer og resultater, så vil der vise sig gode muligheder for at løfte dette diagnoseanalyzesystem ud over projektets rammer til gavn for andre erhverv og for at afsætte det til udlandet. Bl.a. har de danske svineavlere vist stor interesse for projektet, især for udviklingen af DBS-kortene. Den ny plasmacytosedagnostik, herunder DBS-kort, er netop teknologisk designet til nemt at kunne overføres til andre diagnostiske områder og/eller andre aktører. Der er således store og gode muligheder for at omsætte denne del af projektet resultater og effekter.

Barrierer og omkostninger for omsætning af projektets fund og resultater på baggrund af projektets effekter

Der vurderes ikke at være nævneværdige barrierer og omkostninger for at anvende projektets resultater og konklusioner efter projektet afslutning. Tværtimod kan fremtidige lignende projekter profitere stærkt

af projektets aktiviteter, resultater og effekter. Det vurderes ikke, at projektets effekter, hverken på kort eller lang sigt, har skabt eller vil skabe hindringer eller utilsigtede virkninger, som gør det omkostningsfyldt eller svært at anvende eller omsætte projektets fund og resultater.

Konklusion for effektiviteten af projektet

Det vurderes samlet, at projektet i meget stor grad har indløst og vil indløse sit formål og effektmål.

Der vurderes ikke at være positive eller negative sideeffekter af projektet, som ikke var kendte før projektstart eller som er opstået undervejs under projektets gennemførelse.

Projektets ressourceforbrug ved at indgå i effektiviteten

Projektlederen har oplyst, at der er anvendt 4 AC-timer fordelt på 2 personer på at udfylde effektivitetskemaet og på at indgå i effektiviteten for støtteåret 2011. De samlede omkostninger for projektet, for støttemodtageren, har i den forbindelse været ca. 4.000 kr. (svarende til en timepris på ca. 1.000 kr.). Effektiviteten havde efterfølgende en kortvarig kontakt med projektlederen efter indsendelsen af projektets effektivitetskema. Det vedrørte effektivitetens behov for en række yderligere informationer om projektet til almindelig oplysning for effektiviteten.

Effektvurdering af **projekt 9**

The farmer as water manager in a new climate regime (AQUARIUS).

Tilskudsmodtager: Videncentret for Landbrug, Agro Food Park 15, 8200 Aarhus N.
Projektleder: Irene Asta Wiborg

Præsentation af projekt

Projektet handler om udviklingen af nye måder at implementere vandmiljøforanstaltninger, som inddrager den enkelte landmand. Baggrunden for dette behov er to-sidet. Dels byder fremtiden på større mængder og større variationer i nedbør og vandstrømninger i bække, åer og floder på grund af klimaforandringer, dels vil fremtiden byde på endnu flere vandmiljøkrav fra myndighederne til landmændene. Projektet undersøger ny måder hvor på, hvordan landmænd på lokalt plan kan tilpasse sig de forventede klimaforandringer og håndtere fremtidige myndighedskrav, som tager udgangspunkt i fællesskaber med de lokale landmand som interessenter. Projektets fokus i forhold til løsninger og implementering af initiativer er, hvordan løsninger skabes i samspil mellem landmanden/landmændene som lodsejer(e)/arealforvalter(e) og myndigheder - lokale såvel som regionale og rådgivere. Udgangspunktet har været at finde løsninger, som i videst mulig omfang er såkaldte win-win løsninger, hvor landmanden får delejerskab og noget positivt ud af at udvikle og skabe tiltag til gavn for det lokale og regionale vandmiljø, som samtidig kan være til gavn for hans egen jordforvaltning og landbrugsproduktion. Landmanden ses i denne sammenhæng som water manager, som vandforvalter i kraft af sit ejerskab til jorden. Dette afspejler sig også i projektets titel *The farmer as water manager in a new climate regime*, hvor projektets korte projektnavn er AQUARIUS. Det er primært de forventede klimaforandringer indenfor en tidshorisont på 30 år, som danner grundlag for projektets analyser og beregninger.

Projektet, bestående af 15 projektpartnere fra 6

lande om rundt om Nordsøen, er et internationalt samarbejdsprojekt under EU's regionalfond. De har i fællesskab sammen myndigheder og landbrug i 7 pilotområder og andre forskere delt erfaringer om hinandens pilotområder, udviklet viden og søgt innovative løsninger på problemstillingerne omkring vandmiljø og klima. Målet har været i samarbejde med landmændene som lokale arealforvaltere at finde og udvikle løsninger, der kan håndtere nutidige og fremtidige vandmiljøudfordringer og myndighedskrav samtidig med opretholdelsen af en økonomisk bæredygtig landbrugsproduktion.

Den danske projektleder og Videncentret for Landbrug er projektleder for det samlede internationale projekt ud over at være projektejer og projektleder af det danske pilotprojekt.

Fordelene ved projektets tilgang til vandmiljøforvaltning og initiativer i forhold til fremtidens klima og vandmiljø og myndighedskrav er mulighederne for lokal forankring og ejerskab til løsninger. Endvidere er denne forvaltningsform mere omkostningseffektiv end eksisterende miljøforvaltning, da denne kan skabe lokale løsninger tilpasset lokale forhold på et grundlag af samarbejde og delejerskab med lokale landmand frem for en miljøforvaltning baseret på generelle rammer indholdene krav, påbud og kontrol som hovedinstrumenter for implementering og regelefterlevelse.

Projektet er medfinansieret af Interreg Nordsøprogrammet under den Europæiske Regionale Udviklingsfond (Regionalfond). Interreg er et initiativ, som skal stimulere samarbejdet mellem regioner i den Europæiske Union. Det nuværende

Interreg program hedder Interreg IV og dækker perioden 2007-2013. Der kan læses mere og findes flere informationer om Interreg Nordsøprogrammet, hvis programsekretariat ligger i Viborg, på hjemmesideadressen <http://www.northsearegion.eu/ivb/home/>

Flere oplysninger og informationer om AQUARIUS kan findes på projektets hjemmeside <http://www.aquarius-nsr.eu/Aquarius.htm>

Projektets formål

Projektets formål er at udvikle og implementere innovative løsninger for bæredygtig og integreret vandforvaltning på baggrund af samarbejde med arealforvalterne. Målsætningen for AQUARIUS er at identificere mulighederne, for at landmænd kan anvendes som succesfulde vandforvaltere. Dette sker ved at udvikle innovative tilgange og løsninger baseret på blandinger af tre parametre eller metoder, som står til rådighed. Disse tre parametre er A) tekniske – faglig viden og teknologier, B) økonomiske – finansielle muligheder for støtte og udvikling af sideproduktion og sideafkast, i forhold til den almindelige bedriftsproduktion, ved initiativer og C) institutionelle faktorer – de formelle og uformelle muligheder for udvikling af samarbejder mellem landmænd indbyrdes og mellem offentlige myndigheder og landmænd. De innovative løsninger og tilgange er taget med ud i pilotområderne og afprøvet. En stor del af projektets formål og ideer bygger på at udvikle fagligt baserede ideer og løsninger, som skal afprøves og vises i praksis og der igennem udvikle og afprøve tilgange til samarbejder omkring planlægning og implementering af areal-vandforvaltningsinitia-

tiver fra både myndigheder og landmand.

Projektets delmål har været at:

- Opnå lokalt ansvar for miljøforvaltning gennem integreret produktions- og miljørådgivning for hver enkelt bedrift.
- Forbedrer kendskabet til transport af næringsstoffer fra jord til vand gennem en undersøgelse af klimaforandringernes betydning for landmændene.
- Udvikle modellandbrug og scenarier for ændret landbrugsproduktion med henblik på at studere effekten af de klimatiske forandringer på landbrugspraksis.

Endvidere har projektet oplyst, at målsætningen for AQUARIUS efter projektafslutning er at sikre, at der er skabt en arv af demonstrationssteder og interessenetværk i pilotområdet, som vil fortsætte med at fremme yderligere innovation til gavn for vandmiljø og landmand. Effektivurderingen har bemærket, at det er et væsentligt element i AQUARIUS-projektet at udvikle projekter, initiativer og samarbejder, som i så vidt mulig omfang er selvbærende og har lokalt ejerskab efter, at projektets fagfolk i forhold til vandmiljø og projektets sociale organisationsentreprenører har forladt området. Det er på denne måde, at man vil arbejde hen i mod projektets hovedformål, at udvikle lokale løsninger tilpasset lokale forhold på baggrund af lokale muligheder på vandmiljø- og vandforvaltningsområdet.

Projektets indsats

Projektet startede i 2009, og skulle oprindeligt

have sluttet med udgangen af 2011, men projektets resultater har medført, at projektet har fået en yderligere bevilling fra EU, Intereg Nordsø-programmet, så projektet fortsætter og også kører i første halvår af 2012.

Promilleafgiftsfondens tilskud i 2011 var 627 t.kr., svarende til 50 % af projektets budget i 2011.

Projektets anvendte metoder og/eller virkemidler

– herunder de indikatorer og/eller parametre, som har været bragt i anvendelse for at dokumentere projektets aktiviteter og/eller observationer

Projektet har arbejdet ud fra en overordnet metode og model for at udviklingen og implementeringen af løsninger med at skabe og etablere den lokale eller de lokale landmand som lokale vandforvaltere. Der har været arbejdet med tre hovedgrupper af hovedmetoder for arbejdet mod projektets formål:

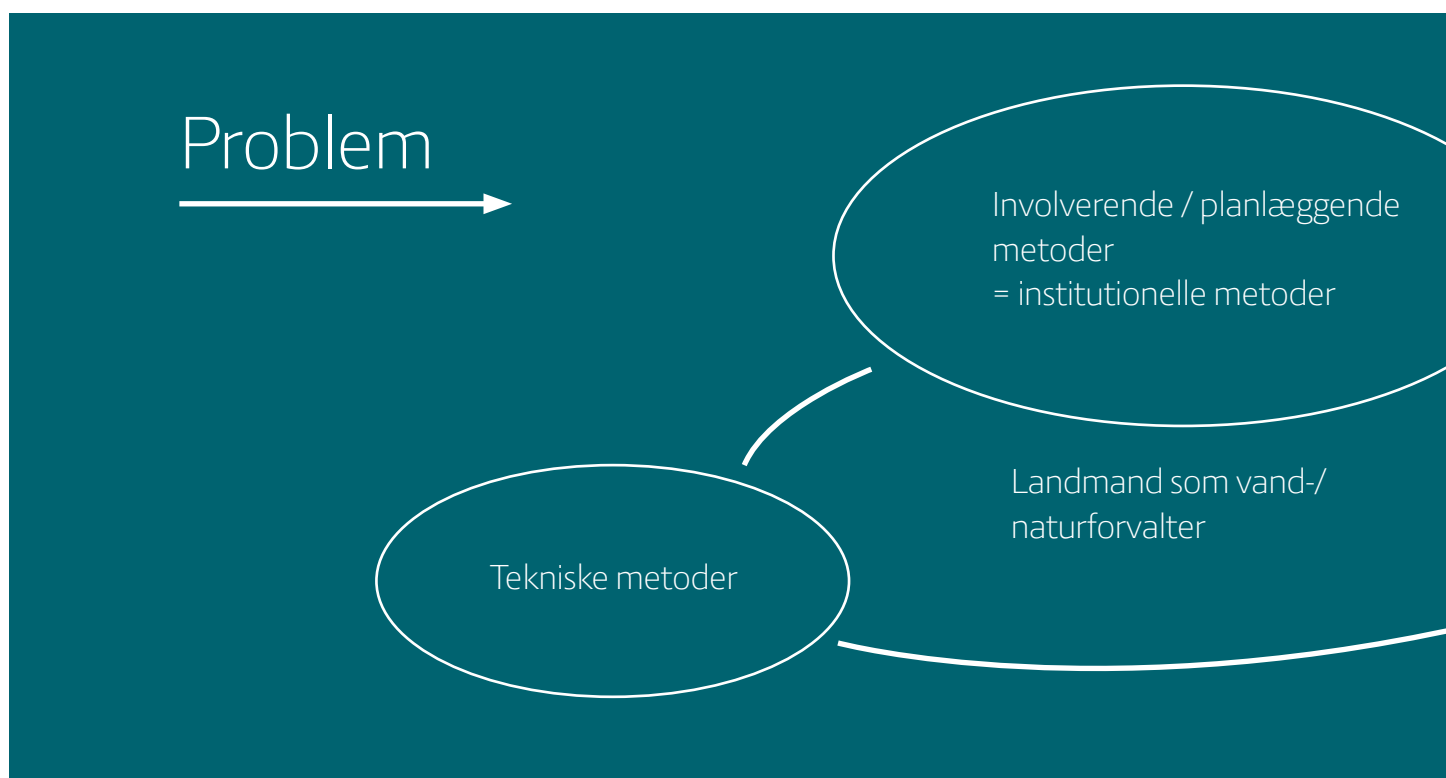
- Tekniske metoder (eng: technical methods) – Dette betegner den eksisterende faglige viden og tekniske metoder og tiltag på vandmiljøområdet, som man kender og som står til rådighed i forhold til at finde

og implementere løsninger.

- Finansielle metoder (eng: financial methods) – Dette dækker over de finansielle instrumenter og midler, som står til rådighed i forhold til at få opbygget og implementeret løsninger, som er win-win for alle involverede parter.

- Involverende eller deltagende planlægning også kaldet de institutionelle faktorer andre steder i projektet (eng: participatory planning) – Dette er den gruppe af metoder, som alle drejer sig om at opbygge og deltagere de relevante lokale parter, primært de lokale landmænd, i udviklingen af partnerskaber og processer for at få løsninger op af stå og implementeret.

For hver af de tre hovedgrupper af metoder har projektet afholdt separate workshops, hvor alle de 15 partnere har deltaget. Ingen af de tre hovedgrupper af metoder eller virkemidler kan stå alene, og de skal derfor alle samtænkes, når man vil udvikle og implementere løsninger for projektets formål. De tre hovedgrupper er derfor sat sammen i en model. Denne model kalder projektet problemløsningshjulet, på engelsk the problem solution wheel. Dette problemløsningshjul, som også er en opsummering og en illustration af selve projektets tænkemåde, ser således ud:

Der kan læses mere om projektets overordnede metode, tankegang og model på hjemmesiderne:

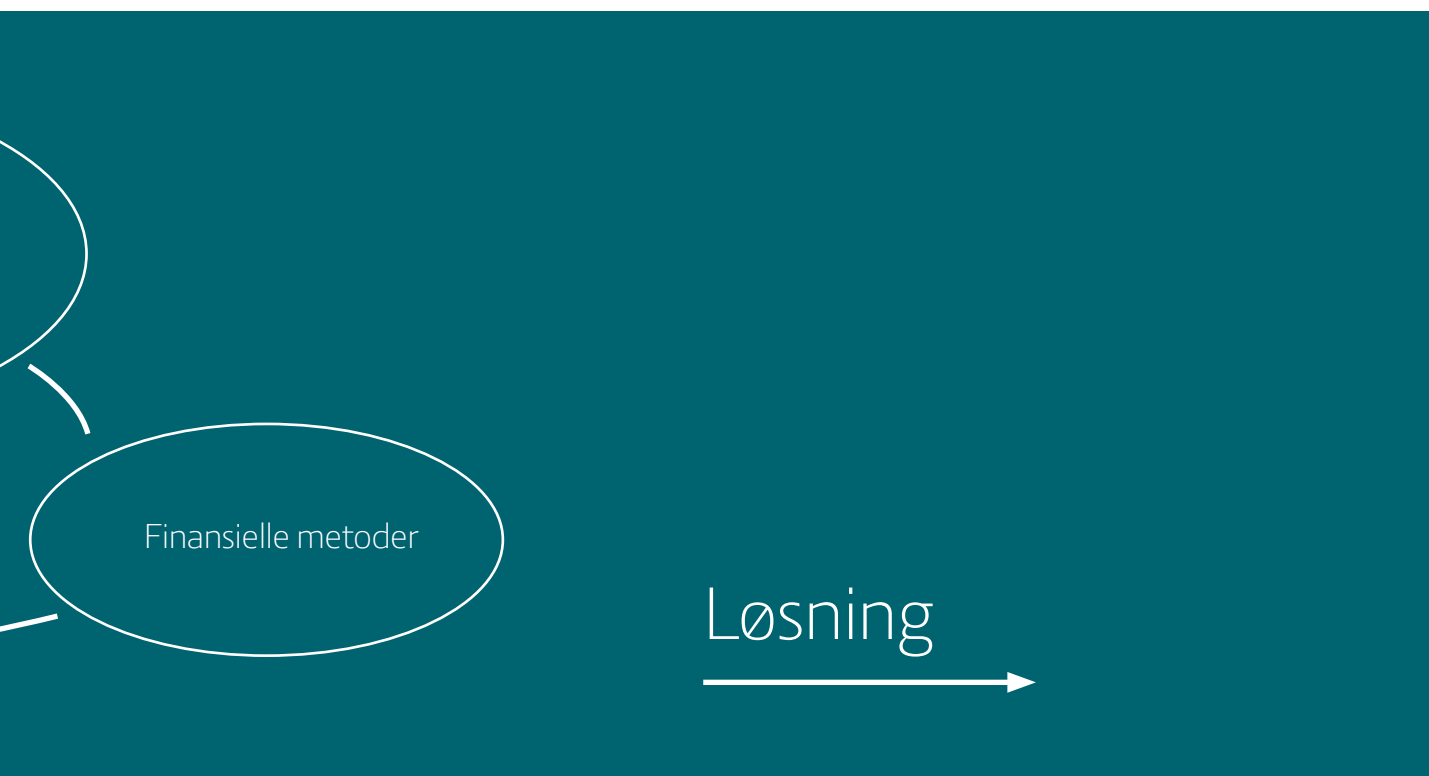
- http://www.aquarius-nsr.eu/Reports/Key_Methods/Report_on_Key_Methods.htm?wbc_purpose=Basic
- http://www.aquarius-nsr.eu/NR/rdonlyres/D9A770D6-926C-46A1-B549-BA8B7950746C/0/WP3_report_KeyMethods.pdf

Projektet har udviklet og/eller benyttet følgende konkrete metoder og delprojekter for projektets formål:

- i) Udarbejdelse af faglige baggrundsanalyser
- ii) Formidling af forbedret viden om transporten af næringsstoffer gennem grundvandsmagasiner i pi-lotområdet
- iii) Analyse af muligheder for vandbesparelser i relation til vanding – ideer er overført fra de udenlandske pilotprojekter:
  - Brug af sensorer på landmandens marker.
  - Prognosereguleret vanding.
- iv) Beskrivelse af omkostningseffektive tiltag til reduktion af næringsstof
  - Konstruerede minivådområder.
  - Etablering af pil/energipil i området.
  - Etablering af græsningsslæg
  - Individuel rådgivning af en række mælkeproducenter i området

- v) Evaluering af ændret dyrknings og rådgivningspraksis (evaluering af demonstrationer)
- vi) Evaluering af ændrede samarbejdsmodeller
- vii) Videregivelse af anbefalinger
- viii) Formidling om projektet og projektets fund og resultater

Under mange af disse metoder og delprojektet har projektet løbende indeholdt og udført workshops, internationale arbejdsgrupper, afprøvet nye og eksisterende ideer og teknologier, udført demonstrationer for landmænd, rådgivere og embedsmænd, udsendt nyhedsbreve, produceret artikler til faglige og almene medier, udarbejdet rapporter vedrørende viden om og aktiviteter i pilotområderne og afrapporteret overordnede fund og resultater af AQUARIUS og konkrete fund og resultater ved delprojekterne ude i pilotområderne.

Projektets aktiviteter

Projektet har oplyst, at deltagelsen i AQUARIUS overordnet set har bestået af to dele, hvortil der har været knyttet hver sine aktiviteter til. De to dele er:

A) Det lokale pilotområde med tilhørende projekter. Det danske pilotområde er Mariager Fjord. Dog har aktiviteterne primært været rettet mod og drejet sig om udvikling og afprøvning af metoder, samarbejdsformer og processer i området omkring Lundgård Bæk, et område på ca. 50 kvadratkilometer på nordsiden af fjorden. Resultater og erfaringer her fra er så blevet omsat, primært via Mariager Fjord kommune, til hele oplandet til Mariager Fjord.

B) Deltagelsen i det overnationale viden- og erfaringsprojekt AQUARIUS.

I forhold til formidling, så har projektet udviklet en formidlingsstrategi. Et væsentligt delmål for projektet – og af stor relevans i forhold til at opnå effekter af projektet – var at formidle projektets fund og resultater ud både i bredden – til den almene offentlighed og i dybden – til fagfolk, landmænd, landbrugsrådgivere og ansatte og ledere i offentlige organisationer indenfor teknik, natur og miljø. På denne baggrund har projektet opereret med følgende målgrupper:

- 1) Landmænd
- 2) Myndigheder
- 3) Forskere, rådgivere og praktikere der beskæftiger sig med vand, natur og miljøforvaltning
- 4) Den almene offentlighed

Videre i forhold til formidling har projektet sondret mellem fire niveauer, som der blev kommunikeret til. Disse fire formidlingsniveauer var:

- a) Lokale plan – formidlingsaktiviteter/-måder:

- Lokalaviser
- Temaaftener
- Lokale nyhedsbreve til interessenterne i pilotområdet + til de involverede partnere i forhold til myndigheder og rådgivere
- b) Regionale plan – formidlingsaktiviteter/-måder:
  - Møder med embedsmænd og fagfolk i kommune og region
  - Workshops
  - Dyrskue
- c) Nationale plan – formidlingsaktiviteter/-måder:
  - Landbrugskonsulenter igennem www.Landbrugsinfo.dk
  - De danske kommuner gennem fagblade
  - Relevante fagblade for fagfolk og embedsmænd
  - Radioprogrammer
  - Indlæg på diverse konferencer udenfor AQUARIUS-projektets ramme
- d) Overnationale plan – formidlingsaktiviteter/-måder:
  - Internationale nyhedsbreve
  - Formidling indenfor Interreg Nordsø-programmet – deltagelse i WaterCAP med fund og resultater fra AQUARIUS (WaterCAP er et projekt, som knytter 6 projekter, herunder AQUARIUS, fra Interreg IVB Nordsø-programmet under EU's regionalfond sammen; alle 6 projekter beskæftiger sig med emner og spørgsmål, som relaterer sig til vand og miljø)
  - Deltagelse i international conference Scientists and Practitioners

Hertil skal tilføjes, at projektet løbende har udviklet og anvendt en dansk og en international hjemmeside for at oplyse og formidle om projektet.

Projektet har udført følgende aktiviteter i 2011:

- 1) Møder mellem projektets parter - fagfolk fra den lokale og centrale landbrugsrådgivning, samt de nærmeste samarbejdspartnere i Naturstyrelsen og kommunen.
- 2) Formidling:
  - Informationer på AQUARIUS's hjemmesider
  - Afrapporteringer på www.landbrugsinfo.dk
  - 1 nationalt nyhedsbrev
  - 1 internationalt nyhedsbrev
  - Deltagelse på Hobro Dyrskue
  - Diverse artikler i lokale og nationale aviser
  - Diverse artikler i fagblade
  - Længere indslag i P1-radioprogrammet "Miljømagasinet"
  - Artikel for kommunale embedsmænd i det kommunale fagblad KTC-bladet (KTC – Kommunale Tekniske Chefer).
- 3) Demonstrationer og møder på lokalt niveau:
  - Infrarød tur – deltagere: 10 lokale landmænd fra pilotområdet, landbrugskonsulenter, miljøcentermand, fagfolk fra Videncentret for landbrug.
  - Temaaften om afgræsning i Lundgårds Bæk-området
  - 4 møder i den lokale pilotgruppe og styregruppe.
- 4) Demonstrationer og møder på regionalt og nationalt niveau:
  - Deltagelse i Hydrologidag 2011. Præsentation af AQUARIUS's resultater.
  - Afholdelse af møde i Vandforum Region Midt vedrørende vand og forretningsudvikling, 28 deltagere.
  - Deltagelse i workshop om fremtidig arealanvendelse i Danmark i klima, miljø og landbrugs-perspektiv.
- 5) Demonstrationer, møder, konferencer, workshops på internationalt niveau:
  - Deltagelse i en lang række møder indenfor AQUARIUS med de 15 projekter fra de andre 6 pilotområder; bl.a. workshops med projekterne fra Holland – Drenthe og Sverige – Smedjeåen.
  - Samarbejde med videndeling med andre for AQUARIUS relevante projekter på EU-niveau: bl.a. deltagelse i Cluster WaterCAP, hvor 6 andre Interreg Nordsø-projekter har fået en præsentation og indføring i AQUARIUS og AQUARIUS's tilgang, metoder, fund og resultater.
  - Deltagelse i internationale møder med partnere, fra myndigheder, forskere og landbrug hos de andre søsterprojekter under AQUARIUS.
  - Deltagelse i kick-off møder hos (det andet) Interreg-program Interreg Baltic Sea Region; videreformidling af AQUARIUS til søsterprojekter; bl.a. Baltic Deal og for et finsk projekt vedrørende Greening of the CAP
  - Ekskursioner i det danske pilotområde med internationale partnere fra søsterprojekter og gæster.
  - Arrangering af studietur til det svenske pilotområde og projekt Smedjeåen for lokale landmænd, politikere og landbrugsrådgivere fra det danske pilotområde og den danske kommune Mariager Fjord.
  - Deltagelse med 4 indlæg på international forskerkonference Bringing the gap between scientists and practitioners in environmental science.
  - Afholdelse af afsluttende konference for AQUARIUS med deltagelse af myndigheder, forskere, landmænd og landbrugsrådgivere fra ind- og udland.

Projektets effekter

Effekter og mulige fremtidige effekter af projektets producerede viden og projektets fund og resultater er præsenteret i nedenstående skema.

Tablet for effekter af projektet *The farmer as water manager in a new climate regime (AQUARIUS)*.

Effekter		TID / Tidshorisont	
		Kort sigt	Lang sigt
NIVEAU	Mikro-niveau: (individ eller lokalt niveau – den enkelte virksomhed/bedrift/landmand)	<ul style="list-style-type: none"> - Lodsejerne omkring Lundgårds Bæk – det primære indsats- og demonstrationsområde i pilotområdet Mariager Fjord – har vist stor interesse for at deltage i projektet, projektets aktiviteter og fortsætte samarbejdet med nye tiltag. - Udviklet brugbare og omkostningseffektive ideer til landmanden som lokal vandforvalter. - Etableret fora for samarbejde mellem kommune og landmænd i området omkring Lundgårds Bæk. - Givet midler til græsningslaug i området omkring Lundgårds Bæk. - AQUARIUS har afstedkommet midler til ansættelse af en erhvervs- Ph.d. (placering: Aarhus Universitet og AQUARIUS) om projektets metoder og udvikling og afprøvning af ideer til landmand som lokale vandforvaltere i forhold til både vandmiljø og vandstyring. - Opbygget en plan og struktur for, hvordan landmænd kan producere pil/energipil; første landmænd har etableret pileproduktion. 	<ul style="list-style-type: none"> - Nye "rolle-muligheder" for landmanden; landmanden kan nu blive og medvirke som naturforvalter. - Introduktion af nye indkomstmuligheder for landmanden i form af nye afgrøder, reduceret forbrug af næringsstoffer.

Effekter		TID / Tidshorisont	
		Kort sigt	Lang sigt
NIVEAU	Meso-niveau: (Mellemniveau – branche/sector- erhvervet/lokalt geografisk)	<ul style="list-style-type: none"> - I pilotområde undersøges projekter vedr. pileproduktion, græsningssamarbejde, ændringer af afgrøde og sædskifter for bedre næringsstofudnyttelse og samtidig reducere af næringsstofudvaskningen. - Samarbejder mellem Mariager Fjord kommune og landmændene i pilotområdet om tiltag til at reducere kvælstofudvaskningen; bl.a. katalog for forslag anlæggelse af minivådområder i oplandet til Mariager Fjord. - Nye og bedre input til at implementere og forvalte vandmiljøplaner; lokalt orienterede og lokalt forankrede løsninger frem for generelle planer og krav. - Mere omkostningseffektive tiltag for natur, vandmiljø og vandstyring ende eksisterende og anvendte metoder og redskaber hos myndighederne. 	<ul style="list-style-type: none"> - Muligheder for landmand og bedrifter på lokalt og regionalt plan kan indgå i nye fællesskaber og relationer til det omgivende samfund. - Muligheder for landmand og bedrifter på lokalt og regionalt plan kan indgå i nye roller fællesskaber og relationer til det omgivende samfund. - AQUARIUS kan tilbyde et nyt fagligt fundament og virkningsmetoder for at differentiere mellem landmand; nogle landmand kan producere mere, mens andre må tilpasse sig følsomme naturtyper og vådområder, hvorved erhvervet kan produkttilpasse og producere mere.
	Makro niveau: (Det overordnede niveau – samfunds- niveau)	<ul style="list-style-type: none"> - Etablering af internationalt forskernetværk for ide-, viden- og erfarings udveksling. - Udvikling af nye og forbedrede tiltag for vandmiljøforvaltning, som tillige rummer potentiale for at opnå administrativ omkostningseffektivitet. 	<ul style="list-style-type: none"> - Testcenter til afprøvning i større skala af ideerne og projekterne opstået indenfor og på baggrund af AQUARIUS. Dette sker hos Region Nordjylland, hvor hele Mariager Fjord og Limfjorden er projektområder. - Muligheder for landmand og bedrifter kan få nye roller i forhold til det omgivende samfund. - Mulighed for et ændret syn på landmænd og landbrug funktioner og rolle i forhold til samfundet. - Ny og mere effektiv – både økonomisk men også indsatsmæssig – vandmiljøforvaltning. - Mulighed for forbedret kvalitet i implementeringen af lovgivning på vandmiljøområdet.

Projektets erfaringer og konklusioner ud fra projektets aktiviteter

Effektvurderingen har haft en længerevarende samtale, et interview, med projektlederen for at få flere informationer om AQUARIUS og få uddybet en række punkter fra det indsendte effektvurderingsskema. Nedenstående oplysninger og vurderinger stammer fra dette interview.

- Projektet kan på baggrund af sine aktiviteter konstatere, at der er vigtigt at samtænke alle tre dele – 1) Tekniske metoder, 2) Finansielle metoder og 3) Institutionelle faktorer – involverende / deltagende planlægning – i problemløsningshjulet på samme tid.
- Der er vigtigt at få sat interessentgruppen rigtig – dvs. sørge for at få sat de relevante parter med interesser på spil i forhold til lokalområdet – primært de lokale lodsejere og landmænd, de lokalt forankrede landbrugsrådgivere, de kompetente miljøfaglige personer sammen med de relevante myndighedspersoner fra lokal/kommunal, regional og evt. national/statslig side. Og identificere de personer blandt disse grupper, som har positionen og evnerne til at stå i spidsen for en lokal interessentgruppe for lokalforvaltning af vandmiljøet.
- I forhold til at opnå win-win-løsninger, så er det afgørende at holde fokus på, at man kan identificere og påpege indkomstmuligheder for landmanden ved de tiltag, som har direkte eller indirekte positive effekter for områdets vandmiljø. Det er projektets præmis, at projekter/løsninger skal kunne foregå indenfor rammen om win-win, at ideer og projekter skal indeholde tydelige fordele for natur og vandmiljø og landmanden som lods- og bedriftsejer på samme tid.
- Det har vist sig, at måden, AQUARIUS har været organisatorisk bygget op og har været kørt på, har været en stor succes. Ideen med de to parallelle spor, kombinationen af lokale pilotprojekter og den overnationale videnudvikling og erfaringsudveksling, har virke godt. Viden og erfaringer fra henholdsvis pilotprojekterne og det overnationale samarbejde har gensidigt befrugtet og understøttet hinanden.
- Den viden og de erfaringer, som der er opstået og blevet skabt indenfor AQUARIUS er vigtige i forhold til at komme med nye og andre forslag og ideer til implementeringen af EU's Vandrammedirektiv.
- Vedrørende varige effekter af AQUARIUS, så oplyste projektlederen, at hun har en klar forventning om dette. Dette udsagn og hendes forventninger til varige effekter byggede hun på erfaringer fra et tidligere projekt, AGWAPLAN (AGriculture and WAter PLAN); et projekt under EU LIFE-Environment med et dansk projekt i det tidligere Århus Amt <http://www.agwaplan.dk/agwaplan.htm>.

Videre effekter af projektet

Projektlederen oplyste, at det samlede budget for AQUARIUS under Interreg Nordsø-programmet i projektperioden fra 2009-2011 har været 42 mio. kr. Tilskuddet fra Promilleafgiftsfonden er gået til de danske aktiviteter i det danske pilotområde Mariager Fjord. Støtten fra Promilleafgiftsfonden muliggjorde og har muliggjort den danske deltagelse i programmet og det danske pilotprojekt. Som en sideeffekt af den danske deltagelse i AQUARIUS blev ledelsen og koordineringen af det samlede internationale AQUARIUS-program placeret i Danmark med en dansk projektleder. Midlerne fra Promilleafgiftsfonden har ikke finansieret denne internationale projektlederfunktion. Den er finansieret direkte med 50 % i tilskud fra Interreg Nordsø-programmidlerne og de resterende 50 % består af deltagelsesgebyrer fra de 7 pilotområder, hvor de forskellige 15 deltagende projekter var placeret. Det danske projekt, og dermed promilleafgiftsfondsmidler, betalte således kun 1/28 del af udgifterne til den danske projektleder som projektlederen for hele AQUARIUS.

Projektlederen oplyste, at hele AQUARIUS-projektet ikke kommet i stand uden den oprindelige "startbevilling" fra Promilleafgiftsfonden. Det var det oprindelige tilskud fra Promilleafgiftsfonden til det danske pilotområde, som havde medført det meget store millionbeløb fra EU, og at projektlederfunktionen for det samlede AQUARIUS-projekt var havnet på danske hænder.

Projektlederen oplyste videre, at AQUARIUS-projektet

har haft et stort fokus hos Interreg Nordsø og generelt i EU-systemet pga. projektets fokus på nye måder at indtænke og samtænke landmanden som forvalter og/eller medforvalter i forhold til spørgsmål om implementering af politikker og generel forvaltning vedrørende klima, vandmiljø, natur og forventede stigende nedbørsmængder og vandstrømme i bække, åer og floder.

De bedste projekter fra de 7 pilotområder under AQUARIUS, her i blandt det danske pilotområde og projekt – er blevet udvalgt til at indgå i et nyt stort EU-program under Interreg Nordsø-programmet under EU's regionalfond. Titlen på dette nye projekt er WaterCAP (A cluster Project on Water management in a changing Climate, Adaption to new conditions, and Promotion of new strategies; på dansk: Et klyngeprojekt vedrørende vandforvaltning under forandrede klimabetingelser, tilpasning til nye betingelser og promovering af nye strategier). Også WaterCAP har en dansker som overordnet projektleder. Formålet med WaterCAP er mere udvikling, samarbejde og udveksling af viden og projektresultater indenfor vandforvaltning, vandstyring – styring af vandstrømme, natur og miljø. Der kan læses mere om WaterCAP på: <http://www.watercap.eu/WaterCAP.htm>

Og læses mere om AQUARIUS-delen i WaterCAP; om fundene og resultaterne fra AQUARIUS, som er overført til dette projekt på: http://www.watercap.eu/NR/rdonlyres/C7C2AE03-A9E9-45F8-B22F-CA32ACB703B3/0/Aquarius_presentation_WaterCAP_120319.pdf

Det er hele denne overførsel af fund, resultater, projektmeter og projektmodel – problemløsningshjulet – fra AQUARIUS, som har afstedkommet til den ekstra bevilling fra Interreg Nordsø-programmet til forlængelse af projektperioden for AQUARIUS på et halvt år, til at dække første halvår af 2012.

Den danske projektlederrolle og centrale funktion for koordinering af projektets 15 projektgrupper og 7 pilotområder har givet de danske deltagere i AQUARIUS adgang til ny viden, til mange nye internationale kontakter, viden og ideer til nye projekter og samarbejder. Eksempelvis har man opdaget en række forskellige deltagere fra en række af projekterne havde opbygget forskellige ekspertise til problemerne omkring udvaskningen af næringsstoffer. Dette har bl.a. for det danske pilotområdes vedkommende medført, at man har samarbejdet og samarbejder med projektdeltagerne fra det svenske pilotområde, hvor man udveksler og deler hinandens kompetencer i forhold til vådområder, herunder etablering af minivådområder, og styring af vandstrømme og vandtiløb for bække, åer, elve/floder og kontrollerede oversvømmelser.

Man kan konstatere, at den nuværende måde at finansiere og organisere tiltag på vandmiljøområdet ikke virker på længere sigt. I dag anvendes ressourcer, både EU-midler og nationale midler til engangsindsatser og engangstiltag på miljøområdet. Erfaringerne fra AQUARIUS viser, at der er et løbende behov for at betale landmændene som vandforvaltere eller skabe varige positive økonomiske fordele, for eksempel i

form af biomasseproduktion og tilhørende afsætning eller kødkvægsproduktion i vådområder og marginale jorde, hvis landmændene skal opretholde indsatser til gavn for vandmiljøet og optræde som vandforvaltere.

I forhold til videre effekter og effekter ud over projektrammen og projektformålet, så kan ideer og metoder fra AQUARIUS anvendes indenfor for andre dele af miljø- og natur forvaltningen. Der er allerede nu igangsat demonstrationsaktiviteter, der anvender metoden med problemløsningshjulet fra AQUARIUS i forhold til arbejdet med handleplaner for natur.

Der er konstateret stor interesse for og støtte til AQUARIUS og AQUARIUS's tankegang, metode og delprojekter fra EU-systemet. EU-vejledningen til Vandrammedirektivet anvender bl.a. ideerne fra AQUARIUS's tankegang om involverende vand- og vandmiljøforvaltning.

Barrierer og omkostninger for omsætning af projektets fund og resultater på baggrund af projektets effekter

Ved udvikling og afprøvning af demonstrationsaktiviteter i det danske pilotområde konstaterede man, at den nuværende lovgivning på miljø og energiområdet (2010 og 2011) sætter nogle meget bestemte og begrænsende rammer for, hvad man må gøre. Dette sætter nogle begrænsninger i forhold til hvilke

ideer og hvilke projekter, som man konkret kan udvikle og implementere byggende på præmissen om win-win-løsninger. Man konstaterede undervejs, at de til tider oplevede "firkantede" lovgivningsmæssige rammebetingelser påvirkede virkelysten til at deltage og være med i projekter og initiativer i pilotområdet. Den nuværende lovgivning på miljø- og energiområdet (2011) sætter således visse barrierer for at anvende de ideer, projektforslag og erfaringer, som er udviklet i det danske pilotområde som en del af AQUARIUS, landmanden som vandforvalter. AQUARIUS udfordrer på denne måde dansk lovgivnings-, planlægnings- og forvaltningstradition.

Der vurderes ikke at være nævneværdige barrierer og omkostninger for at anvende projektets resultater og konklusioner efter projektet afslutning. Tværtimod kan fremtidige lignende projekter profitere stærkt af projektets ideer, aktiviteter, resultater og effekter.

Det vurderes ikke, at projektets effekter, hverken på kort eller lang sigt, har skabt eller vil skabe hindringer eller utilsigtede virkninger, som gør det omkostningsfyldt eller svært at anvende eller omsætte projektets fund og resultater.

Konklusion for effektivurderingen af projektet

Det vurderes at The farmer as water manager in a new climate regime (AQUARIUS) i stor grad har levet op til sit formål og har eller vil kaste en lang række positive

effekter af sig. Projektet har eller vil i meget høj grad leve op til sine effektmål. Dette kan videre konstateres på baggrund af den positive modtagelse, som projektet har modtaget i forhold til EU's regionalfond og EU-systemet som sådan.

I forhold til det danske pilotområde har projektet i alle dets projektdele udviklet og afprøvet ideer og tiltag, som projektet har opsamlet erfaringer omkring og reflekteret over. Projektets positive effekter har undervejs kastet og vil kaste yderligere positive effekter af sig, særligt i form af det store udbytte fra erfarings- og videnuddveksling i den overnationale del af projektet, og i forhold til Region Nordjyllands planer om at anvende projektets metoder, fund og resultater i forhold til vandmiljøforvaltningstiltag for Mariager Fjord og Limfjorden.

Effektivurderingen finder det positivt, at projektet i forhold til at projektet er et udviklingsprojekt, udviklede og har anvendt en kommunikationsstrategi for at formidle alle dele af projektet - projektets projekt-design, metoder, aktiviteter - og fund og resultater fra både det nationale pilotprojekt og udbyttet fra den overnationale del af projektet.

Det er endvidere godt, at projektet i forhold til at udvikle brugbare løsninger og omsættelige ideer og metoder, som kan anvendes af omverden, har bygget på et forskningsmæssigt kumulativt grundlag. Dette er funderet på, at projektets metoder og virkemidler er udviklet og udvalgt på baggrund af interviewun-

dersøgelse foretaget i starten i pilotområdet samt på baggrund af erfaringer fra tidligere projekter af lignende karakter som projektet.

Effekt vurderingens eneste negative bemærkninger vedrører projektets evner til at indgå i effektvurderingssammenhæng. Projektet kunne med fordel have arbejdet bedre med afrapporteringsformen, så denne fremstod klarere og mere systematisk i sin struktur og sine beskrivelser og angivelser. Effektvurderingen anerkender, at det kan være svært i forhold til forholdsvis lidt tid og plads/rum for afrapportering af afrapportere et så stort og forholdsvis kompleks projekt som AQUARIUS. Men effektvurderingen kan konstatere, at man har lykkedes fint med at opsummere viden og fund og resultater både i sin afrapportering til EU-systemet og i sin formidling til omverden. Effektvurderingen vurderer, at projektets problemer med struktur og systematik i projektets afrapporteringer af projektets delmål, effektmål og metoder og virkemidler skyldes projektets model eller metode problemløsningshjulet byggende på en holistisk tilgang som inddrager alle projektets delmetoder – på en gang. Det er effektvurderingens vurdering, at projektet kunne have styrket projektet ved i højere grad at have inddraget samfundsvidenskabelig viden og fagfolk til at supplere projektet teknisk og naturvidenskabelige viden og ekspertise. Det kunne have styrket projektets fund og resultater og særligt effekterne af projektet, hvis fagfolk med afsæt i samfundsvidenskaben også i større grad havde deltaget i projektet, da effektvurderingen er af den opfattelse, at AQUARIUS som en stor del af sin kerne handler om ud-

viklingen af eller bidrag til udviklingen af en egentlig ny forvaltningsmodel på vandmiljøområdet.

Det vurderes ikke, at projektet har givet anledning til negative sideeffekter som resultat af sine aktiviteter. Derimod har gennemgangen af projektet og den efterfølgende kontakt til projektlederen efter indsendelsen af effektvurderingsskemaet vist, at der er opstået en række positive sideeffekter af projektet, som projektet ikke på forhånd var bekendt med. Disse sideeffekter er de vedvarende effekter fra opbygningen af et internationalt fagligt netværk indenfor vandmiljø, vandledning/vandstyring, klima og viden og udviklingsmuligheder for fremtidens europæiske landbrug. Projektlederen har angivet, de centrale personer i AQUARIUS-projekterne knyttet til pilotområderne har erfaret, at der er opbygget og eksisterer betydelig faglig viden og erfaringer hos fagfolk knyttet til projekterne og pilotområderne i de andre lande. Der er her store muligheder for viden- og erfaringsoverførsel mellem fagfolk landene imellem. Dette er den altovervejende hovedeffekt ved den overnationale del af AQUARIUS.

Som en anden sideeffekt er der den store opmærksomhed fra EU-systemet og merbevillingen fra Interreg Nordsø-programmet, så projektets projektperiode er blevet forlænget med et halvt år, til sommeren 2012. Og videre, at projektet sammen med 5 andre Interreg-programmer, EU-regionalfondsprogrammer, af lignende karakter – indenfor vandmiljø, klima og tilpasnings- og udviklingsmuligheder for europæisk landbrug – er blevet udvalgt til at indgå i WaterCAP, hvor deltagelsen

i WaterCAP har som mål at identificere hovedfund, -ideer, -resultater og løsninger fra EU-støttede projekter. Resultaterne fra WaterCAP er bl.a. præsenteret for relevante myndigheder og embedsfolk i EU i Bruxelles i foråret 2012.

Som tredje positiv sideeffekt har den danske ledelse af projektet medført, at danske fagfolk har fået og udviklet evner og erfaringer for at lede overnationale projekter med mange deltagere og bestående af mange delprojekter.

Projektets ressourceforbrug ved at indgå i effektivurderingen

Projektlederen har oplyst, at der er anvendt 10 AC-timer fordelt på 2 personer på at udfylde effektivurderingsskemaet og indgå i effektivurderingen for støtteåret 2011. I den forbindelse oplyser projektlederen, at de samlede omkostning den forbindelse været 7.600 kr. (svarende til en timepris på 760 kr.).

Efter modtagelsen af projektets effektivurderingsskema havde effektivurderingen efterfølgende kontakt til projektlederen ad flere omgange for at få flere oplysninger om og et bedre overblik over projektet. Det aftales forholdsvis hurtigt i gensidig enighed med projektlederen, at gennemførelsen et interview ville være den bedste form, hvorpå man kunne tilvejebringe de nødvendige informationer til effektivurderingen og den bedste måde at give effektivurderingen en bedre forståelse for projektets, rammer, formål og mangear-

ede niveauer og måder af aktiviteter. Interviewet forløb tilfredsstillende og gav en god op- og afklaring. Effektivurderingen vurderer, at byrden for projektet ved den efterfølgende kontakt med effektivurderingen, herunder interviewet, har betydet en belastning af projektet ved at deltage i effektivurderingen på ca., løst anslået, 6 AC-timer, svarende til ca. 4.560 kr.

AQUARIUS er et stort, internationalt og til dels komplekst projekt. Tillige har projektet i sin form og i en række af dets delprojekter karakter af at være forsknings og forsøgsudviklingsprojekt. Dette må anses for at være en del af baggrunden for, at effektivurderingens kontakt med og ressourceforbrug i forbindelse med projekt ligger over gennemsnittet for de andre projekter, som er blevet støttet af Promilleafgiftsfonden i 2011 og i den forbindelse er blevet udtrykket til effektivurdering.

Effektvurdering af **projekt 10**

Økologisk recirkuleringslandbrug i Østersøregionen; Baltic Ecological Recycling Agriculture and Society Implementation (BERAS).

Tilskudsmodtager: Det Økologiske Råd, Blegdamsvej 4B, 2200 Kbh. N

Projektleder: Christian Ege, Sekretariatsleder

Præsentation af projekt

Projektet ved projektejer Det Økologiske Råd er den danske del af et tværnationalt projekt kaldet BERAS Implementation (Baltic Ecological Recycling Agriculture and Society) Implementation; da: Økologisk recirkuleringslandbrug og samfund i Østersøområdet).

BERAS implementation handler om at mindske den næringsstof- og pesticidmæssige forurening og belastning af Østersøen fra områderne som af- og udleder til Østersøen. Herudover vil BERAS Implementation generelt udvikle og styrke et bæredygtigt landbrug ud fra perspektiver omkring bedriftsøkonomi og generelt fremme udviklingen i landdistrikterne i Østersøregionen. Dette vil BERAS gøre ud fra et økologisk grundlag. Det skal ske ved hjælp af implementeringen af en række forskellige, men sammenknyttede ideer og initiativer. Disse ideer og initiativer blev udviklet i BERAS. Hoveddelen og den dominerende ide og hovedinitiativ i BERAS Implementation er udbredelsen af økologisk recirkuleringslandbrug ERA (Ecological Recycling Agriculture). Ideen i ERA er at udvikle og omlægge landbrugssektoren til et økologisk landbrugssystem baseret på lokale fornybare ressourcer, integreret animalsk og afgrødeproduktion og med en høj grad af selvforsyning med foder og gødning indenfor et eller flere landbrug i det lokale/regionale område – derfra begrebet recirkuleringslandbrug, dvs. uden tilførsel af næringsstoffer, hverken kunstgødning eller ekstern husdyrgødning, udefra. På baggrund af disse præmisser opererer ERA videre med et relativt lavt husdyrtryk, som også igen medvirker til lavere udslip af næringsstoffer. Videre opererer ERA med lokal eller regional afsætning gennem lokalt salg, eksempelvis via gårdbutikker. ERA og denne del af BERAS og BERAS Implementation repræsenterer, hvad man kan kalde forandringer på udbudssiden, karakteren og omfanget landbrugsproduktion og fødevarer, i forhold til målsætningen i BERAS om at reducere næringsudslippet og næringsbelastningen af Østersøen.

De andre delelementer i BERAS og BERAS implementation handler om efterspørgselsiden. Ideen fra BERAS og den deraf følgende målsætning for BERAS Implementation er at påvirke eller tilskynde til ændringer i efterspørgslen på fødevarer gennem den markedsøkonomiske mekanisme for at tilskynde og understøtte omlægningen i landbrugssektoren efter ERA-konceptet på udbudssiden. Projektelementerne i BERAS Implementation er her påvirkning til ændringer i kostsammensætningen og forbruget af fødevarer mod et mindre forbrug af kød og en højere andel af lokalt og regionalt producerede vegetabiliske fødevarer hos borgerne i Østersøregionen. Dette skal ske gennem oplysnings og holdnings- og præferencebearbejdning, bl.a. gennem ideen og sloganet Diet for a Clean Baltic; da: Diæt for en ren Østersø. Videre er ideerne og initiativer i BERAS opbygningen af lokale fødevarenetværk mellem landbrug omlagt efter ERA-koncept og gennem direkte relationer til forbrugerne. Målsætningen er på aftager- eller efterspørgselsiden at opbygge det projektet kalder Sustainable Food Societies; da: bæredygtige fødevarer-samfund. Metoder eller midlerne for informations- og oplysningsarbejdet er guidelines og udviklingen af undervisningsmaterialer og almindelige informationsark rettet mod folkeskolen til de højere uddannelser.

Baggrunden for at inddrage de markeds-mæssige sider i BERAS Implementation er, at omlægning til økologi ikke nødvendigvis alene vil reducere udledningen af næringsstoffer til vandmiljøet, men at tilrettelægge og påvirke den økologiske produktion og forbrugsmønstrene således, at det samlet kan medvirke til at opnå væsentlige næringsstof- og pesticidreduktioner.

Ud over at en omlægning af landbrugssektoren efter ERA-konceptet væk fra det intensive specialiserede landbrugssystem vil medføre en reduceret næringsstoffbelastning af det omgivende miljø og havmiljøet, så

vil en omlægning efter ERA-konceptet endvidere betyde en diversificering i det enkelte landbrugs produktions- og produksammensætning, som kan give andre beskæftigelses og indtægtsmuligheder. Ideen om oprettelse af lokale og regionale fødevarer-netværk skal også ses i denne sammenhæng. På denne baggrund ønsker BERAS ønsker at forny eller relancere familelandbruget som produktionsform.

BERAS Implementation støttes delvist af henholdsvis EU's regionalfond ERDF (European Regional Development Fund) og Norge under EU-regionalprogrammet Baltic Sea Region Programme 2007-2013 og EU's Nabolands- og Partnerskabsinstrument ENPI (European Neighbourhood and Partnership Instrument), som er finansieringsinstrumentet bag den europæiske nabolandspolitik ENP (European Neighbourhood Policy).

BERAS Implementation består af 24 partnere fra 10 lande området omkring Østersøen og 35 associerede organisationer. Projektperioden for BERAS og den danske del af projektet er 3 år og går fra oktober 2010 til september 2013.

BERAS Implementation bygger videre på fundene og resultaterne fra forløber BERAS, ligeledes et tværnationalt projekt fra den forrige programperiode for Baltic Sea Region Programme.

Der kan læses mere om BERAS Implementation på www.beras.eu.

Der skal skelnes mellem på den ene side Det Økologiske Råd som dansk projektpartner med tilhørende danske projektdele og på den anden side overordnede projekt og det samlede indhold – ideer, koncepter og tilvejebragte fund og resultater – i BERAS Implementation.

Projektets formål

Under dette punkt vil effektiviteten forholde sig til Det Økologiske Råds danske projektdel af BERAS Implementation.

Det Økologiske Råds danske projektdel af BERAS Implementation bidrager indenfor udvalgte områder af BERAS Implementation. Overordnet er formålet med de danske projektdele at anviser en alternativ udviklingsvej for dansk landbrug, hvor denne udviklingsvej er et miljømæssigt og et realistisk økonomisk bæredygtigt alternativ til det nuværende intensive landbrugssystem i Danmark. Det Økologiske Råd benytter sig her af de ideer, koncepter, analyser og resultater, som den tværnationalt del af BERAS implementation har fundet frem til og har produceret. Først og fremmest trækker det danske projekt her på konceptet om økologisk recirkuleringslandbrug (Ecological Recycling Agriculture - ERA). Endvidere trækker det danske projekt på ideerne om lokal og regional afsætning, bæredygtige fødevarer-samfund eller bæredygtige fødevarer-kæder som et koncept der omfatter hele fødekæden fra landbrug til forbruger på lokalt og regionalt niveau og endelig ideen om påvirkning af forbrugerne/borgerne for at opnå ændringer i kostsammensætningen for at facilitere og understøtte en markedsdrevet udvikling mod forbrug af lokalt og regionalt producerede fødevarer.

Opsummeret består Det Økologiske Råds danske projekt af BERAS overordnet af to hoveddele:

- A) Aktiviteter, der kan fremme økologisk recirkuleringslandbrug (ERA)
- B) Aktiviteter, der kan fremme lokal og regional afsætning

Projektets indsats

For støtteåret 2011 modtog projektet et tilskud fra Promilleafgiftsfonden på 101.000 kr., hvilket udgjorde 25 % af budgettet for den danske projektdel i støtteåret 2011.

Det tværnationale BERAS Implementation for den 3-årige projektperiode har et samlet budget på 4.467.130 Euro. Videre at budgettet for Det Økologiske Råds danske projektdel har et budget på 150.000 Euro, svarende til 1.125.000 kr.

Projektets anvendte metoder og/eller virkemidler

– herunder de indikatorer og/eller parametre, som har været bragt i anvendelse for at dokumentere projektets aktiviteter og/eller observationer

På baggrund af de to hoveddele i det danske projekts aktiviteter og på baggrund af deltagelsen i BERAS Implementation anvender det danske projekt følgende metoder eller virkemidler for projektets formål:

- 1) Introduktion af teknikker og viden om økologisk recirkuleringslandbrug (ERA) til landbrugskonsulenter og landbrugsmyndigheder.
- 2) Uddannelse af private og institutionelle forbrugere om "diæt for en ren Østersø" (Diet for a Clean Baltic) gennem oplysning, information, undervisning og besøg på åbne demonstrationsgårde.

Endvidere oplyser projektejer i effektvurderingsskemaet at følgende metoder er anvendt:

- Øget kompetence hos landmænd
- Udvikling af landbrugspolitiske redskaber til at overkomme de økonomiske barrierer for omstilling og forberedelse af langsigtede økonomiske incitamenter for lavininput recirkulerende landbrug på linje med forurenere betaler princippet

Effektvurderingen vurderer, at disse to oplyste metoder eller virkemidler ikke kan betragtes som metoder eller virkemidler i forhold til effektmæssig tankegang, og har derfor valgt at se bort fra dem. Effektvurderingen anser den oplyste metode eller virkemiddel "Øget kompetence hos landmænd" som en programmålsætning – udsagnet angiver ikke hvordan og dermed ikke en metode. Den oplyste metode eller virkemiddel "Udvikling af landbrugspolitiske redskaber til at overkomme de økonomiske barrierer for omstilling og forberedelse af langsigtede økonomiske incitamenter for lavininput recirkulerende landbrug på linje med forurenere betaler princippet" må ligeledes anses for en programmålsætning – heller ikke her angives der hvordan; eksempelvis via økonomiske præmisser, antagelser, værdifastsættelser og/eller økonomiske beregninger.

I ansøgningen om støtte har Det Økologiske Råd oplyst følgende brugbare metoder og/eller virkemidler:

- a) Udvikling af konkrete anbefalinger til forskellige bedriftstyper + evaluering af økonomien på disse bedriftstyper og i de lokale fødevarekredsløb
- b) Etablering af demonstrationscentre i alle partner-

- lande + udvikling/herunder udvikling af markedsstrategier
- c) Produktion af undervisningsmateriale og undervisningsforløb

Disse oplyste metoder/virkemidler har udgangspunkt i de metoder som det tværnationale BERAS Implementation anvender og oplyser om. a) og c) minder om de første to metoder, som Det Økologiske Råd i det danske projekt informerer om. Dog er der her videre oplyst om den væsentligste metode eller virkemiddel i BERAS Implementation og i den danske partner Det Økologiske Råds danske projekt. Denne, den væsentligste metode i både det tværnationale projekt og i det danske projekt, er oprettelsen og driften af BERAS Implementeringscentre (BIC – BERAS Implementation Centre), i dansk sammenhæng forstået som demonstrationsgårde. Disse BERAS Implementeringscentre eller BERAS Implementering demonstrationsgårde skal oprettes og fungere på baggrund af, men frem for alt formidle ideen om økologisk recirkuleringslandbrug (ERA).

Formålet med BERAS Implementation centrene eller BERAS implementerings demonstrationsgårdene er at vise, hvorledes forhold kan tilrettelægges på produktions- og udbudssiden og forhold kan påvirkes eller ændres på efterspørgselsiden, så fødevarerproduktion og fødevarerkonsumtion kan tilrettelægges i et fremtidigt samfund, så der sker en markant reduktion af næringsstof- og pesticidbelastningen af Østersøen. Formidling om økologisk recirkuleringslandbrug (ERA)

gennem implementering af demonstrationsgårde og information om kravene til forbrugerne, hvis de skal optræde miljøansvarligt, er egentlig kernen i BERAS Implementation.

Ideen med BERAS Implementeringscentre/demonstrationsgårde er, at de skal være fundamentet i etableringen af bæredygtige fødevarerfund. Konkret er ideen med BERAS Implementeringscentre, at de skal fungere som lærings og demonstrationscentre for andre landmænd og den almene offentlighed lokalt og regionalt i forhold til at oplyse om BERAS Implementation og dets ideer og koncepter. Projektet, både det danske og det tværnationale har som mål at oprette sådanne BERAS Implementeringscentre/demonstrationsgårde, som vil fungere under og fortsætte efter projektperioden.

På baggrund af de oplyste og identificerede metoder og virkemidler kan følgende effektmål opstilles for projektet:

- Etablering af et BERAS Implementeringscenter/centre inklusiv opbygning af markeds-klynge(r) og fødevarer-netværk, der demonstrerer økologisk recirkuleringslandbrug (ERA) og lokalt eller regionalt fødevarer-system.
- Udvikling og produktion af undervisnings- og informationsmaterialer.
- Aktiviteter for at oplyse og informere om BERAS Implementation, økologisk recirkuleringslandbrug (ERA-konceptet) og de danske projektaktiviteter.

Projektets aktiviteter

Det danske projekt ved projektejer Det Økologiske Råd har udviklet og udført følgende aktiviteter i støtteåret 2011:

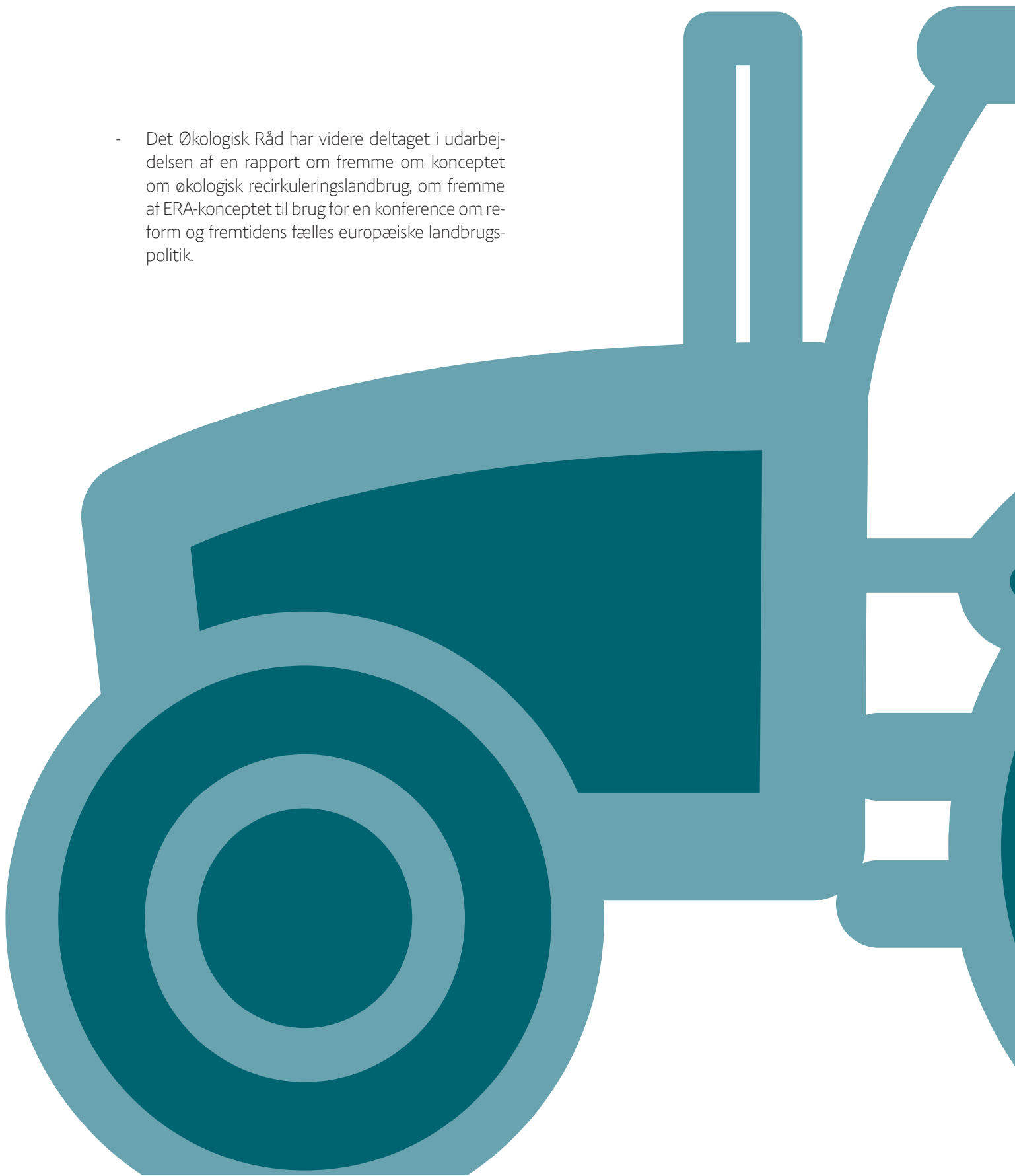
I forhold til effektivitet af projektet skal det erindres, at projektet i støtteåret 2011 kun er halvvejs i projektperioden, som går fra 2010 til 2013.

- A) Konferenceaktiviteter og samarbejder med de andre projekter i BERAS Implementation.
- Man har deltaget i 2 konferencer, hvoraf Det Økologiske Råd selv stod for at arrangere den ene, som foregik i København. Titelne på konferencerne var:
    - o Järna, Sverige, maj 2011, konferencetitel: "Development of BERAS Implementations Centres (BIC) – Sustainable food Societies / Udvikling af BERAS Implementeringscentre/gårde - Bæredygtige Fødevarerfund"
    - o København, oktober 2011, konferencetitel: "Diet for a clean Baltic / Kost for en ren Østersø". Antallet af deltagere ved konferencen i København var omkring 100 personer. Deltagerne var primært folk fra de andre projekter indenfor BERAS Implementation, da der var tale om primært en intern projekt-konference, men også folk fra andre miljøer og institutioner deltog. Den københavnske konference inkluderede bl.a. en bustur rundt til en dansk demonstrationsgård/BERAS implementerings center (BIC), til Københavns Madhus og københavnske skoler
- B) Opbygning af BIC-demonstrationscentre.
- 3 danske gårde beliggende på Sjælland er blevet udpeget, udvalgt på baggrund af en screening af 15 gårde. Disse 3 gårde fungerer som demonstrationsgårde for konceptet om økologisk recirkuleringslandbrug (ERA). Herudover har 15 gårde

udtrykt interesse for projektet og ERA-konceptet. Disse får tilsendt informationer og indbydelser til arrangementer. Der er trykt en informationsfolder om de tre gårde. To af gårdene har hjemmesider, hvis der man ønsker at se, hvilken slags gårde, som der er tale om: www.krogagergard.dk og www.skovlygaarden.jystrup-net.dk

- C) Dataindsamling på de danske demonstrationsgårde/BERAS Implementation centre (BIC) og udarbejdelse af guidelines for omlægning til og drift efter konceptet om økologisk recirkuleringslandbrug, ERA-konceptet.
- Der er indsamlet data på omsætning og balancer for næringsstoffer fra de 3 gårde i det danske projekt. Disse data vil indgå i den fælles bearbejdning for det samlede tværnationale BERAS Implementation projekt og vil blive anvendt ved præsentation og demonstration af gårdene.
  - Vedrørende fælles udarbejdelse af guidelines for omlægning og drift efter konceptet om økologisk recirkuleringslandbrug (ERA) i det tværnationale projekt i deltager Det Økologiske Råd her i. Disse Guidelines forelægger dog først længere fremme i projektet. Det Økologisk Råd oplyser, at arbejdet skrider planmæssigt frem.
- D) Udarbejdelse af undervisnings- og informationsmaterialer vedr. ændringer i kosten efter ideen om bæredygtige fødevarerfund.
- Her er der ikke produceret noget i et større omfang ud over pjecer om de danske demonstrationsgårde/BERAS Implementerings centre (BIC).
- E) Aktiviteter for at oplyse og informere om BERAS Implementation, økologisk recirkuleringslandbrug – ERA-konceptet og de danske projektaktiviteter.
- Der har været produceret og bragt om artikler om projektet, herunder ERA-konceptet i i) Samfundsøkonomen, ii) Global Økologi og iii) Økologisk nyhedsbrev v/ konsulenten fra Økologisk Rådgivning.

- Det Økologisk Råd har videre deltaget i udarbejdelsen af en rapport om fremme om konceptet om økologisk recirkuleringslandbrug, om fremme af ERA-konceptet til brug for en konference om reform og fremtidens fælles europæiske landbrugs-politik.

Projektets effekter

Effekter og mulige fremtidige effekter af projektets producerede viden og projektets fund og resultater er præsenteret i nedenstående skema.

Tablet for effekter af projektet *Økologisk recirkuleringslandbrug i Østersøregionen; Baltic Ecological Recycling Agriculture and Society Implementation (BERAS)*

Effekter		TID / Tidshorisont	
		Kort sigt	Lang sigt
NIVEAU	Mikro-niveau: (individ eller lokalt niveau – den enkelte virksomhed/bedrift/landmand)	Ingen på gårdniveau, da de tre udvalgte demonstrationsgårde på forhånd passede ind i ERA-konceptet.	- Reducerede udslip af næringsstoffer og pesticider til den omgivende natur og vandmiljø. - Diversificeret gårdøkonomi med produktion og salg af flere forskellige typer produkter.
	Meso-niveau: (Mellemniveau – branche/sectorhvervet/lokalt geografisk)	- Mindsket eller intet behov for tilførsel af kunstgødning - Information om ERA-konceptet til landbrugserhvervet som alternativ udviklingsvej.	- En ny udviklingsmulighed for dansk landbrug med fokus på bæredygtig produktion. - Udvikling af økonomiske sideaktiviteter for landbruget, gårdene; f.eks. gårdbutik, egen forarbejdning af produkter til direkte salg til forbrugerne, etablering af alternative fødevarer kæder direkte til forbrugerne lokalt/regionalt. - En fornyelse eller relancering af familielandbruget som landbrugsmæssig driftsform. - Ny jobskabelse – former og omfang – i landdistrikterne.

Effekter		TID / Tidshorizont	
		Kort sigt	Lang sigt
NIVEAU	Makro niveau: (Det overordnede niveau – samfunds-niveau)	<ul style="list-style-type: none"> - Information og oplysning af viden om alternativ udviklingsvej for landbruget med reduktioner i udslip – både næringsstoffer, pesticider og klimagasser - Oplysning af ideen om bæredygtige fødevarer som medvirkende til udvikling og understøttelse af konceptet om økologisk recirkuleringslandbrug om ERA-konceptet. - Information om overgang og realisering af ERA-konceptets indhold og retningslinjer. 	<ul style="list-style-type: none"> - Øget bevidsthed om ERA-konceptet som en miljømæssig bæredygtig landbrugsform. - En mere miljøvenlig landbrugssektor med lavere husdyrtryk og færre udledninger af næringsstoffer. - Mindre ressourceforbrug af ikke- eller svært genanvendelige ressourcer - En renere og bedre fungerende Østersø, bl.a. i forhold til iltindhold, niveau af næringsstoffer og artsvariation og artsrigdom for dyr og planter. - Stort fald i eksportindtægter pga. fald i eller bortfald af landbrugsekспорт. - Øget usikkerhed omkring fødevarerforsyning. - Fald i eksisterende arbejdspladser i fødevarerindustrien. - Udvikling af nye arbejdspladser i udkantsområder - Bedre folkesundhed ved om-lægning til en kost i højere grad præget af bæredygtighed, årsag: primært faldet i indtagelsen af kød. - Reducerede klimaudslip

Barrierer og omkostninger for omsætning af projektets fund og resultater på baggrund af projektets effekter

Projektets ideer, viden og erfaringer står frit til rådighed og er tilgængelige for omverden under projektets gennemførelse og efter projektets afslutning. Der er således ingen eller lave barrierer og omkostninger forbundet med formidlingen af projektets ideer, viden, fund og resultater.

Projektet selv, ved projektmedarbejder Leif Bach Jørgensen, oplyser, at ERA-konceptets – konceptet om økologisk recirkuleringslandbrug – politiske potentiale som virkemiddel forventes at spille en stor rolle i regionen. Effektvurderingen analyserer dette til, at projekterne selv ser dette som en væsentlig effekt af projektet, hvor projektets effekter består i, at projektets aktiviteter har understøttet projektets politiske potentiale som virkemiddel til at opnå et mere bæredygtigt landbrug i miljø- og bedriftsøkonomisk forstand og et mere bæredygtigt fødevarerforbrug og fødevarerensammensætning for borgerne i landene i Østersøregionen til gavn for Østersøens hav- og vandmiljøkvalitet.

Effektvurderingen vil nu overgå til at forholde sig til barriererne og omkostningerne af at evt. følge projektets ideer og koncepter.

For det første er det en meget omfattende opgave

at vurdere barrierer og omkostninger ved omsætning af projektets ideer og koncepter. Det vil kræve en betydelig samfundsøkonomisk ekspertise indenfor en lang række felter at vurdere de barrierer og omkostninger, som der ville være ved at implementere ideerne og koncepterne om økologisk recirkuleringslandbrug og bæredygtige fødevarerensammfund som fundament for dansk landbrug og fødevarerproduktion og fødevarerforsyning. I tillæg vil det kræve omfattende ressourcer i tid og økonomi. Alle dele, ekspertisen, tiden og økonomien ligger udenfor rammerne af denne effektvurdering.

Effektvurderingen vil dog komme med nogle betragtninger alligevel. Der vil være store økonomiske byrder forbundet med omlægning efter ERA-konceptet. Følges projektets ideer og koncepter vil det medføre massive omlægninger og forandringer af dansk landbrug. Der ville være et fald i fødevarerproduktionen, et voldsomt fald i landbrugseksporten – muligvis et helt bortfald, en stærk forøget usikkerhed omkring fødevarerforsyningen og fald i den traditionelle beskæftigelse i de sekundære fødevarerhverv. Endvidere stillet projektets forudsætninger meget store eller massive krav til forandringer i holdninger og præferencer hos forbrugere, hvis ideen om bæredygtige fødevarerensammfund skal få en egentlig generel positiv effekt på fødevarerforbruget og på miljø- og klimabelastningen.

Projektet rummer ikke og kommer ikke med nærmere overvejelser omkring eksport, fødevarerforsyning og i forhold til beskæftigelse – hvad der bortfalder eller, hvordan ny jobskabelse i landdistrikterne nærmere konkret skal foregå. Vedrørende beskæftigelse, jobskabelse svarer projektet og projektejer, at "jobskabelse i landdistrikterne sker ved, at der skal skabes økonomisk bæredygtige landbrugsbedrifter og lokal forarbejdning og afsætning. Jobskabelsen vil kunne ske i alle led." Dette udsagn rummer dog ikke overvejelser omkring hvordan og hvorledes. Udsagnet står ikke i overensstemmelse med den generelle erfaring og viden man har vedrørende økonomisk udvikling og vækst, herunder i landbrugserhvervet og på landet. Det er ikke muligt at opretholde høje indkomstniveauer og slet ikke at udvikle og oprette arbejdspladser ved at reducere kapitalindholdet i eksisterende arbejdspladser eller reducere specialiseringen i arbejdskraftudbuddet ved eksempelvis at indføre mere lokal men ensartet forarbejdning af fødevarer. Det er i denne sammenhæng endvidere værd at lægge mærke til karakteren af de 3 BERAS demonstrationsgårde/BERAS Implementerings centre, som projektejer har udvalgt. Der er tale om 3 små gårde, som har specialiseret sig i økologisk produktion, herunder af særlige produkter med egen "historie" og forarbejdning, beliggende i relativt nærhed på Købehavn, som opbyder de kundegrupper, som har de økonomiske- og holdningsmæssige præferencer for at efterspørge produkterne fra de 3 gårde.

Det er dog vigtigt at understrege, at projektets ideer, koncepter og fremtidige anbefalinger rummer en lang række positive afkast af både økonomisk og miljømæssigt art, som kunne afveje, og måske også overgår, omkostningerne ved omlægning efter projektets ideer og koncepter. Disse meget store fordele og positive gevinster ville være markante natur- og miljøbedringer, reducerede udslip og mindsket, hvis ikke bortfaldt, import og forbrug af rå- og hjælpestoffer.

Det vurderes ikke, at de direkte effekter af projektets aktiviteter, hverken på kort eller lang sigt, har skabt eller vil skabe hindringer eller utilsigtede virkninger, der gør det svært at bruge projektets ideer, koncepter, guidelines, viden og fund. Dette skyldes, at projektet handler om fremvisninger af demonstrationsgårde og fremførelser af ideer og koncepter for, hvordan en renere Østersø kan opnås.

Konklusion for effektiviteten af projektet

Det har været en krævende opgave at effektivisere dette projekt. Det har det af en række grunde.

Projektejeren oplyser i et svar i forbindelse med en række uddybende spørgsmål stillet af effektiviteten "at projektet handler om at udvikle og etablere et realistisk alternativ til den intensive og specialiserede landbrugsform, som især præger den nordvestlige del af Østersøområdet, og som i høj grad bidrager til eutroficeringen af Østersøen." Udgangspunktet for både Det Økologiske Råd og selve det tværnationale projekt BERAS Implementation er forureningen af Østersøen med næringsstoffer og pesticider. Til eller i forbindelse med dette formål har man udviklet konceptet om økologisk recirkuleringslandbrug ERA – Ecological Recycling Agriculture, bestående af et lavt husdyrtryk, ingen tilførsler af kunstgødning udefra og genbrug og recirkulering af lokale og regionale næringsstoffer. For at styrke konceptets relevans, brugbarhed og sigte har man anlagt et bredere holistisk perspektiv og indarbejdet overvejelser over, hvilke faktorer eller forandringer, som kan øge værdien og brugbarheden for konceptet om økologisk recirkuleringslandbrug. På denne baggrund har man fokuseret på forandringer på aftagersiden af fødevarerprodukter gennem ideerne og konceptet om bæredygtige fødevarerproduktion og fødevarerproduktion, hvor forbruget af animalske produkter reduceres, andelen af lokalt og regionalt producerede vegetabiliske produkter i kosten øges og fødevarerproduktionen reduceres. I tillæg hertil inddrager man den driftsøkonomiske side for landbruget ved at udvise, at der samtidig med de nævnte forandringer og aktiviteter kan skabes en bæredygtig økonomi på de enkelte landbrugsbedrifter og videre en bæredygtig udvikling af landdistrikterne. Det nærmere indhold i skabelsen af en bæredygtig bedriftsøkonomi og en

bæredygtig udvikling med jobskabelse af landdistrikterne kommer projektet dog ikke nærmere ind på. Alle ideer, koncepter og aktiviteter skal yderligere være lokalt og regionalt orienteret og baseret på, ud over den medfølgende reducerede næringsstofudvaskning, at medvirke til en reduceret klimabelastning.

Det tværnationale projekt har udviklet og vil udvikle en række guidelines, retningslinjer, for omlægning til økologisk recirkuleringslandbrug (ERA), etablering af bæredygtige fødevarerproduktion, udarbejdelse af en række informations- og uddannelsesaktiviteter og producere en række oplysnings og informationsmaterialer. Det tværnationale projekt og de tværnationale aktiviteter har bidraget med viden og fund, har bidraget de faglige dele af projektet.

Det er effektivitetens vurdering, at det danske projekt anvender og omsætter disse faglige dele eller elementer af BERAS Implementation indenfor et dansk-baseret projekt. Det danske projekt bidrager således kun lidt med egentlig faglig udvikling eller afprøvning af faglig viden. Dette ses bl.a. ved, at de udvalgte demonstrationsgårde i det danske projekt er udvalgt efter, at de på forhånd i stor udstrækning opfylder kriterierne for økologisk recirkuleringslandbrug (ERA). De danske demonstrationsaktiviteter består ikke i at vise, hvorledes omlægning til økologisk recirkuleringslandbrug (ERA) sker og foregår, undersøge de faktorer, som fremmer henholdsvis modvirker omlægning til økologisk recirkuleringslandbrug (ERA) eller rummer overvejelser over fordele og ulemper og evt. ved at bruge konceptet. Videre har det danske projekt endnu ikke vist nogen aktiviteter eller faglige overvejelser over, hvorledes man skaber bæredygtige fødevarerproduktion. Og videre udvikler lokale fødevarerprodukter og fødevarerproduktion. Det faglige (udviklings)indhold i de danske projektaktiviteter fylder således relativt lidt

i forhold til det oplysningsmæssige indhold i projektet, som synes at være det fremherskende i det danske projekt.

Det er også på denne baggrund, at projektet har haft svært ved at udfylde effektivurderingsskemaet og har haft svært ved at indgå i effektivurderingen. Dette har medfølgende gjort det tilsvarende svært for effektivurderingen at effektivurdere projektet. Det skyldes grundlæggende netop det problem, at projektet primært har karakter af at være oplysningsarbejde, og ikke primært er et fagligt baseret projekt, der på baggrund af en indsats udføre en type af aktiviteter, der foranlediger eller vil foranledige en række effekter som kan effektivurderes. Disse forhold ses også ved, at projektets andre tilskud alle kommer fra forskellige oplysningspuljer.

Det er effektivurderingens konstatering, at projektet er lidet skabt til effektivurdering, hvorved det er meget svært for effektivurderingen at vurdere eller udtale sig om karakteren og omfanget af effekter. Når projektet har karakter af oplysningsarbejde, så kan faglige analyser og vurderinger af effekter alene tage karakter af samfundsøkonomiske beregninger og konsekvensanalyser. Ellers vil en effektivurdering af projektet hurtigt ende ud i en normativ vurdering af projektet ønskelighed eller ikke ønskelighed. Begge dele ligger udenfor rammerne af denne effektivurdering.

Videre vurderer og konkluderer effektivurderingen, at der er for lille samsvar mellem de ting og elementer, som projektet har angivet i tilskudsansøgningen og de ting og aktiviteter, som projektet har angivet i forbindelse med effektivurderingen. Dette skyldes givetvis, at projektet ikke, hverken i ansøgningen eller i tilstrækkelig grad i effektivurderingsskemaet, har angivet, hvilke aktiviteter, som det tværnationale BERAS Implemen-

tation stod og står for og som sker i regi af denne, og hvilke aktiviteter, som der er sket og vil ske i regi af det danske projekt, de projektaktiviteter som man har fået bevilget støtte til. Denne vurdering understøttes af det forhold, at der synes at være et misforhold mellem de mange elementer og aktiviteter, som man angiver i ansøgningen og til dels i effektivurderingsskemaet og så det relativt lille beløb, som tilskuddet udgør. Man burde hos her have været opmærksomhed på, at der var begrænset, hvad man kunne forvente for et fondstilskud på 101.000 kr. og et samlet projektbudget for 2011 på 405.000 i forhold til alle aktiviteter, herunder karakteren af disse, som der er angivet i ansøgningen. Effektivurderingen anerkender dog, at der kan være en vis forskel mellem de ting, som man angiver i en ansøgning og de faktiske elementer og aktiviteter, herunder bl.a. hvorvidt danske bidragsydere og associerede organisationer medvirker eller ej, som det viser sig faktisk kan lade sig gøre i undervejs i selve projektet. Men man må ikke angive aktiviteter og omfang af disse, som man ikke med rimelighed kan forvente med baggrund i støttens størrelse eller kun i et begrænset står for eller har evner for at løfte.

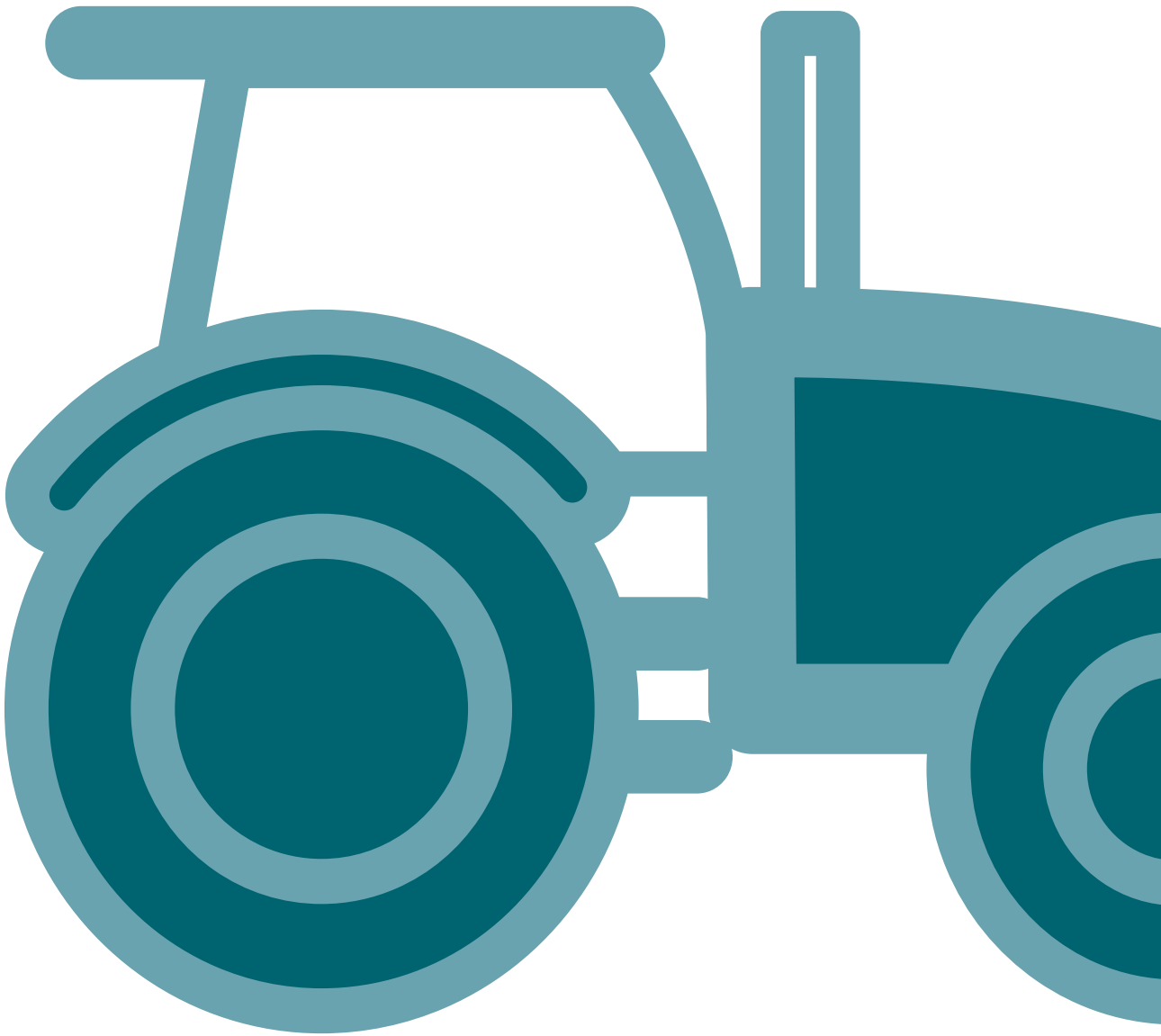
Effektivurderingen anbefaler derfor, at der ved yderligere støtte til projektet er et medfølgende krav om en tydeligere adskillelse mellem aktiviteter, som ejes og udføres af den danske projektejer i det danske projekt, og hvilke aktiviteter, som sker i og er knyttet til det overordnede projektniveau i BERAS Implementation.

Projektets ressourceforbrug ved at indgå i effektivurderingen

Projektmedarbejder Leif Bach Jørgensen, som har stået for udfyldelsen af effektivurderingsskemaet, har oplyst, at det er skønnet, at der er anvendt 30 arbejdstimer på effektivurderingen. De 30 timer er fordelt på flere medarbejdere fra henholdsvis Det Økologiske Råd og Økologisk Rådgivning. På baggrund af at Leif Bach Jørgensen har oplyst en timepris på 280 kr., så har den samlede omkostning ved udfyldelsen og indsendelsen af effektivurderingsskemaet været 8.400 kr. Efter modtagelsen og gennemlæsningen af skemaet og øvrige projektoplysninger, eksempelvis projektets ansøgning og oplysninger om projektet på Det samlede overnationale projekts hjemmeside, havde effektivurderingen behov for supplerende oplysninger og svar på en række uddybende spørgsmål. Effektivurderingen skønner løst, at den efterfølgende kontakt med projektet ved projektmedarbejder Leif Bach Jørgensen har belastet projekt med yderligere ca. 15 arbejdstimer.

Den samlede byrde for projektet ved at indgå i effektivurderingen har således været på ca. 45-50 timer, svarende til 12.600-14.000 kr. Umiddelbart synes dette ikke af meget, men her må man erindre sig, at byrden for projektet ved at indgå i effektivurderingen kun kan vurderes på baggrund af det tilskud, som projektet har modtaget. Projektet modtog 101.000 kr. i støtte. Omkostningerne, byrden ved at deltage i årets effektivurdering ligger således mellem 12-13 % af tilskuddets størrelse.

Det må vurderes som meget, som temmelig byrdefuldt. Effektivurderingen vurderer, at det havde været svært at gennemføre en mindre belastende vurdering af effekter for projektet. Dette må give overvejelser omkring, hvor små støttebeløb, som fonden uddeler og/eller, hvilket krav – omfang og karakter – om effektivurdering, som fonden stiller til de projekter, som fonden vælger at støtte.

promilleafgiftsfonden for landbruget